

อันนัมจิ ลำนึกจากอดีต และภูมิ ในกรณีความขัด จิ้นกับ

วินัย พงศ์ศรีเพียร

คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

พฤติกรรมการเมืองของจีนในอดีต

“ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับพวกคนป่าเถื่อนชาวไต้หวันเปรียบ
เสมือนร่างกายคนเรา อันว่าสองแขนสองขาจะยึดออกหรือหด
เข้าก็ย่อมเป็นไปตามบงการแห่งหัวใจ เหตุนี้แหละหัวใจจึงเป็น
เจ้าชีวิต เมื่อใดในส่วนขององคภาพพ-สายโลหิตหยุดไหล สาย
ประสาทปราศจากความสงบแล้ว เมื่อนั้นร่างกายก็ต้องเสพยา
รักษา แม้เสพยาแล้วยังไร้ผล ก็จำเป็นต้องฝังเข็มจนกว่า
สุขภาพจะคืนดี ไซ้ว่าผู้ใดจะไม่ตระหนักแกใจว่ายานี้แพ้คริม
ฝักปาก เข็มที่ฝังนั้นแทงผ่านผิวก็ย่อมเจ็บ แต่ความเจ็บปวดนี้เป็น
คุณอันประเสริฐ พระองค์ผู้ทรงเป็นเจ้าชีวิต⁽¹⁾ ภายใต้อบรม
สวรัทก็เช่นกัน โดยเหตุผลนี้พระอภิจักรพรรดิแห่งพระองค์ (ผู้ทรง
สืบราชศักดิ์มาแต่ดึกดำบรรพ์ ผู้สืบสายราชวงศ์โจว ผู้ทรง
สถาปนาราชวงศ์ซ้อง ผู้เป็นแสงสว่างแห่งอารยธรรม ผู้ถือตัว
อย่างอันดีในอดีต ผู้ประทับเหนือราชบัลลังก์ของพระจักรพรรดิใน
โกศ) ทรงล่วงรู้ถึงความไม่สมบูรณ์สูงสุดในบรรดาคนเถื่อนทางใต้

นาภิกษุ :

หลังทางประวัติศาสตร์

แย่งระหว่าง

เวียดนาม

ในรัชศกแรกและสองก็ทรงพระราชทานยา⁽²⁾ แก่แผ่นดินชู่เป่ย เสฉวน และฮูหนัน ในปีี่สามและสี่แห่งรัชกาลเล่าก็ทรงฝัง เจิน⁽³⁾ แก่แคว้นกวางสี กวางตุ้ง เกียงสี และอั้งเหยว.....มาถึง บัดนี้ถิ่นสถานทั้งเก้าและทะเลทั้งสี่ (แห่งจักรวรรดิจีน) ก็พูนสุข และเข้มแข็ง สงบสุขและปลอดภัย ยังเหลืออยู่ที่แต่แคว้นเซา (Giao) ของพวกเจ้า อันอยู่ไกลสุดเขตสวรรค์ หลบอยู่ อยู่นอกสุขสถานทั้งห้า⁽⁴⁾ ดูก่อนแคว้นเซา แม้เป็นส่วนของแขนขา ก็เปรียบ ได้ดั่งนิ้วมือนิ้วเท้า

นักบุญสะหรีจะเพิกเฉยต่อนิ้วเท้าเล็ก ๆ ที่เจ็บปวดแม้ เพียงนิ้วเดียวแม้ปล่อยให้ (แคว้นเซา) เป็นจะนั้นมิแต่จะปล่อยให้ ความเขลาทึบของเจ้าลามปามเป็นภัยต่อความบริสุทธิ์ผุดผ่อง ของชาวเรา

พวกเจ้าเข้าใจอาไม่ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงครั้งราชวงศ์ซัง และโจวที่พวกเจ้านำไ้ฟ้าเผือกมาถวายเป็นเครื่องราชบรรณาการ หรือครั้งฮั่นเมื่อเจ้าเป็นข้าเรณานับจนสัณษัสมัรคักแคน ใต้ชั้นคราบเขี้ยว แม้ในสมัยถึง แผ่นดินเซาก็ก็นับอยู่กับจีน เมื่อสิ้น

ยุคถึง มีเหตุยุ่งยากมณฑลต่าง ๆ จึงร่นวายแตกแยกออกไป เคี้ยว นี่เป็นยุคของเรา คิวไลได้แผ่คลุมไปทั่วดินแดน นำมาซึ่งความรู้ เรื่องและกฎหมาย เราหวังว่าพวกเจ้าจักมาถวายราชบรรณาการ และยอมอ่อนน้อมถ่อมตน อดกายพหทั้งปวงแห่งเราจัก ได้มี แต่ความสมบูรณ์พูนสุข

หรือตรงข้าม แม้เจ้ามียอมเบี่ยงหลบซึ่งใบหน้าอันควรละอายของเจ้าและยังสร้างความรำคาญแก่เรา คำบัญชาแห่งเราคือ จะเชือดเฉือนซากศพเจ้า จะสับกระดูกพวกเจ้าให้ละเอียด และจะ ล้างแผ่นดินเจ้าให้เหลือเพียงหย่อมหญ้า แล้วเมื่อนั้นจะสายเกิน ไปที่พวกเจ้าจะสำนึกตนผิด

แม้หากทะเลของเรามีมุขคัมภีร์มากถ้น เราจะชนโยนลงสู่ท้องนที

แม้ภูเขาของเรามีทองกองโต เราจะคลุกเคล้านันกับผงธุลี เพราะเรามีได้โลกหวังในสมบัติล้ำค่าของเจ้าแต่น้อย

พวกเจ้าผูกพันโลกดินเป็นชาวป่า เรารู้จักใช้ม้าสำหรับ ลากรถ พวกเจ้าคัมทางนาสิก เรามีข้าวและเหล้าอุ่น ยอมให้เรา

เปลี่ยนนิสัยพวกเจ้าเถิด พวกเจ้านั้นปลงผม พวกเรานั้นสวม
หมวก เส้าเส้าของพวกเจ้านั้นเหมือนเสียงนกเสียงกา เรามีเสื้อ
(จอทวน) และหนังสือ เราจะสอนให้พวกเจ้ามีความรู้เรื่องตัว
บทกฎหมาย

แผ่นดินของเจ้าร้อนระอุ ชื้นและ มีหมอกควัน และ
อากาศไม่ยอมถ่ายเท เรามีเมฆอันนำมาซึ่งฝนอันชื้นฉ่ำ เมฆเหนือ
แผ่นดินเจ้า แม้อุณหภูมิจะลดต่ำลงไปก็ถูกไหม้ แม้แต่ศิลาอาสน์
บนแผ่นดินก็อาจเหลวละลาย เพียงเราตีเครื่องสายแห่งจักรพรรดิ
องค์ผู้ล่วงลับ⁽⁵⁾ และเหตุนี้แลก็จะพัดกระโชกมาให้ความร่มเย็น
พวกเจ้ามิได้รู้ดวงดาวบนท้องฟ้าเหนือแผ่นดินเขา เราจึง
เปลี่ยนตำแหน่งของดวงดาวเหล่านั้น เพื่อบังคับให้พวกเจ้ายอม
อ่อนน้อมต่อมตน

พวกเจ้าหวั่นกลัวถูกทรมานในแผ่นดินเหมือนดังมันเป็น
ปีศาจฉกรรจ์ (เราไม่)

เราจักสร้างสมุทรนาว่าที่เอาชนะภัยได้ (พวกเจ้าไม่)

พวกเจ้าต้องการจะหลุดพ้นจากบ่วงแห่งป่าดงและแสงหา
ศิวิไลซ์ใด ๆ ต้องการจะสลัดออกซึ่งอาภรณ์แห่งใบหญ้าใบไม้ฤา
ไม้ อยากสวมเสื้อครุยไหมปักคันลายภูเขาและมังกรฤาไม้ พวก
เจ้าเข้าใจฤาไม้ อย่าอีกเหิมหรือทำอะไรมืดพลัด เรากำลังตระ
เตรียมรถศึกและทหารหาญ เรากำลังเตรียมฆ้องศึกและกลองศึก
ถ้าพวกเจ้ายอมอ่อนน้อมต่อมตนแต่โดยดี เราจะให้อภัย ถ้าเจ้าไม่
เชื่อฟัง เราจะรุกรนาตเจ้า

จะว่าสอนง่ายหรือคือดัง

จะเอาความเมตตาปราณีหรือความโหดเหี้ยม

พวกเจ้าจงไตร่ตรองและคัดสินใจเถิด”

(ความจากพระราชสาสน์ สำนักพระเจ้ากรุงจีน ปี 980
ตรงกับรัชสมัยจักรพรรดิไท่ซฺย (976-997) แห่งราชวงศ์ซ้อง
ถึงราชสำนักโหวต ราชอาณาจักรไคโกเวียต ราชอาณาจักรโถอัน คัด
จากไคเวียคซูกี้โต ฮั่นทู ของ โงซิเหลียน)⁽⁶⁾

ปฏิกิริยาแบบฉบับของเวียดนาม

“จักรพรรดิแห่งราชอาณาจักรฝ่ายไต้มีราชภคิทธิเหนือดิน
แดนและนทีแห่งเมืองไต้⁽⁷⁾

สิ่งนี้มีจารึกเป็นอาณัติแห่งสวรรค์

พวกโจรอย่างเจ้าถือตัวอย่างโจรจรรุกรานแผ่นดินแห่งผองเรา



โฮจิมินห์

เราจะบดขยี้ทำลายทัพเจ้าอย่างไม่มีเมตตา”
(ลัทธิเก๋ก๊อ แม่ทัพชาวเวียดในปี 1076 ประพันธ์เป็น
เพลงปลุกใจสำหรับทหาร)

๑

ในรอบทศวรรษที่ผ่านมา ปัญหาความขัดแย้งในย่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นปัญหาใหญ่ที่ชาวโลกให้ความสนใจไม่น้อย การต่อสู้ในสมรภูมิและในเวทีการเมืองของโลกระหว่างกัมพูชากับเวียดนามเป็นข้อพิพาทที่ ผลประโยชน์ของชาตินั้นมีความสำคัญเหนืออุดมการณ์หรือลัทธิ ความขัดแย้งขั้นต้นระหว่างกัมพูชากับเวียดนามได้ขยายความสำคัญและขอบเขตออกไปเป็นความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนาม และท้ายที่สุดระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต ในปัจจุบันนี้ ความขัดแย้งดังกล่าวยังคงดำเนินไปและยังหาจุดจบไม่ได้ การที่เวียดนามส่งกองทัพเข้าไปในกัมพูชาและโค่นล้มรัฐบาลพระราชของพอลพตได้สำเร็จและจัดตั้งรัฐบาลหุ่นของเฮงสัมรินขึ้นเมื่อวันที่ ๖ มกราคม 1979 นั้น เวียดนามไม่ได้ประสบความสำเร็จโดยสมบูรณ์ เพราะต้องคุมสถานการณ์ภายในเขมรไว้ด้วย หอกปลายปืนและรถถัง สำหรับจีนนั้นสนับสนุนกลุ่มพอลพตและเชี่ยวชาญถึงขนาดยกกองทัพบกแดนเข้าไปในเขตเวียดนามเหนือตอนกลางเดือนกุมภาพันธ์ที่ถัดมา ข้ออ้างของจีนในตอนนั้นก็คือเวียดนามเบียดเบียนกลุ่มคนเชื้อสายจีนคือพวกหัว และเวียดนามส่งกองทัพจูโจมชายแดนจีนบ่อย ๆ อันนี้ความจริงยังเป็นข้ออ้างที่เราได้อ่านได้ฟังจากฝ่ายจีนเสมอทุกครั้งที่มีเหตุการณ์ปะทะกันทางชายแดน ความจริงนั้นจีนต้องการกดดันเวียดนามให้รู้สึกว่าการก่อกวนของจีนนั้นอาจตกอยู่ในภาวะล่อแหลมเป็นอันตรายจนถึงขนาดต้องถอนทหารหลายกองพันจากกัมพูชาขึ้นไปป้องกันพรมแดนด้านจีน มาตรการของจีนเท่าที่ผ่านมามองว่าลัทธิเหวก็เห็นจะไม่ผิดนัก เพราะจีนเป็นฝ่ายสูญเสียกำลังพลมากกว่า และทหารเวียดนามก็ยังปฏิบัติภารกิจไล่เขมรฝ่ายแนวร่วมเจ้าสีหนุ-ซอนซาน-เขมรแดงอยู่ทุกวันนี้

ผู้สังเกตการณ์หลายท่านอาจลงความเห็นว่าการที่เวียดนามดำเนินนโยบายแข็งกร้าวนั้นเป็นเพราะสหภาพโซเวียตเป็นผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง อันนี้มีส่วนจริงแต่ไม่ทั้งหมด แต่ศึกดาบรพมาเมื่อยังไม่มีสหภาพโซเวียตเข้ามาเกี่ยวข้อง เวียดนามก็ถือว่าจักรวรรดิจีนเป็นภัยยิ่งใหญ่ที่สุดอยู่แล้ว สำหรับกัมพูชาต้องเผชิญภัยด้านตะวันตกจากไทยและด้านตะวันออกจากเวียดนาม คนไทยกับเขมรมีวัฒนธรรม ความเชื่อถือและศาสนาคล้ายกัน ยิ่งกว่านั้นกัมพูชายัง

เป็นฝ่ายรับวัฒนธรรมไทยไว้เสียมากนับแต่ราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีของไทย เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับไทยจึงเข้าในลักษณะ“รัก-ชัง” ในทางกลับกัน เวียดนามกับกัมพูชาเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันสองแบบ เวียดนามรับมรดกทางวัฒนธรรมจากจีน ในขณะที่กัมพูชา (เช่นเดียวกับไทย) รับมรดกทางวัฒนธรรมและแนวความคิดทางการเมืองจากอินเดีย ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างชาติทั้งสองจึงเต็มไปด้วยเรื่องราวและเหตุการณ์ที่บ่งถึงความเป็นอริต่อกันเพียงประการเดียว(๘) นับแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมา การแข่งขันทำสงครามระหว่างชาติทั้งสองนั้นเกือบจะไม่ขาดสายหรือว่างเว้นเลย อย่างไรก็ตาม เนื่องจากบทความนี้ต้องการกล่าวถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนามเป็นเรื่องหลัก ผู้เขียนจะพาดพิงถึงกัมพูชาเมื่อจำเป็นเท่านั้น

ในการพูดถึงปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ในกรณีความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนามนั้น ผู้เขียนต้องออกตัวเสียก่อนว่า คนที่เรียนประวัติศาสตร์หรือทำงานค้นคว้าทางประวัติศาสตร์สมัยนี้เลิกพูดถึงเรื่อง“ประวัติศาสตร์ชำระ”แล้ว เพราะประวัติศาสตร์ (หรือพฤติกรรมของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ไม่มีวันชำระ ประวัติศาสตร์ไม่อาจชำระได้เนื่องจากมีปัจจัยใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นมาอยู่เสมอ แม้แต่รายละเอียดของเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ก็ไม่มีวันที่จะซ้ำเดิม ดูเหมือนว่านักประวัติศาสตร์อาชีพเชื่อในหรือมองหาเหตุบังเอิญ (contingency) อีกด้วย(๙) เฮกเคิลเคยพูดไว้น่าฟังว่า“สิ่งที่มีมนุษย์เรียนรู้จากประวัติศาสตร์ก็คือการที่มนุษย์ไม่ได้เรียนรู้อะไรเลย” เขาไม่ได้หมายความว่าวิชาประวัติศาสตร์เป็นบทเรียนที่มนุษย์ไม่ยอมเรียนรู้ (เพราะมนุษย์ทำอะไรผิดพลาดซ้ำเดิมอยู่ตลอดเวลา) ความหมายที่กว้างที่สุดคือ คนเราไม่ถือเอาประวัติศาสตร์เป็นเครื่องนำทางหรือเพื่อสร้างความเข้าใจ อย่างไรก็ตาม ปึงเจกซันสangk และรัฐตัดสินใจอย่างสุดสัสมหัว ผู้เขียนเชื่อว่ากระบวนการตัดสินใจของคนเรามีพื้นฐานสามประการคือ การไตร่ตรอง (Reflection) การพิณิจพิเคราะห์ (Contemplation) และประสบการณ์ (Experience)

ประวัติศาสตร์มีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องบ่งชี้ประสบการณ์ คอลลิงวูด นักประวัติศาสตร์คนสำคัญกล่าวว่า“การรู้จักตัวท่านเองหมายถึงการที่ท่านทราบว่าท่านทำอะไรได้บ้าง และเพราะว่าไม่มีใครรู้ว่าตัวเองพอจะทำอะไรได้บ้างนอกจากจะลองทำดู เงื่อนไขอย่างเดียวที่จะบอกว่าเขาทำอะไรได้ก็คือว่าเขาทำอะไรมาแล้ว”(10) ประสบการณ์คืออดีต และประวัติศาสตร์มีส่วนปรับ

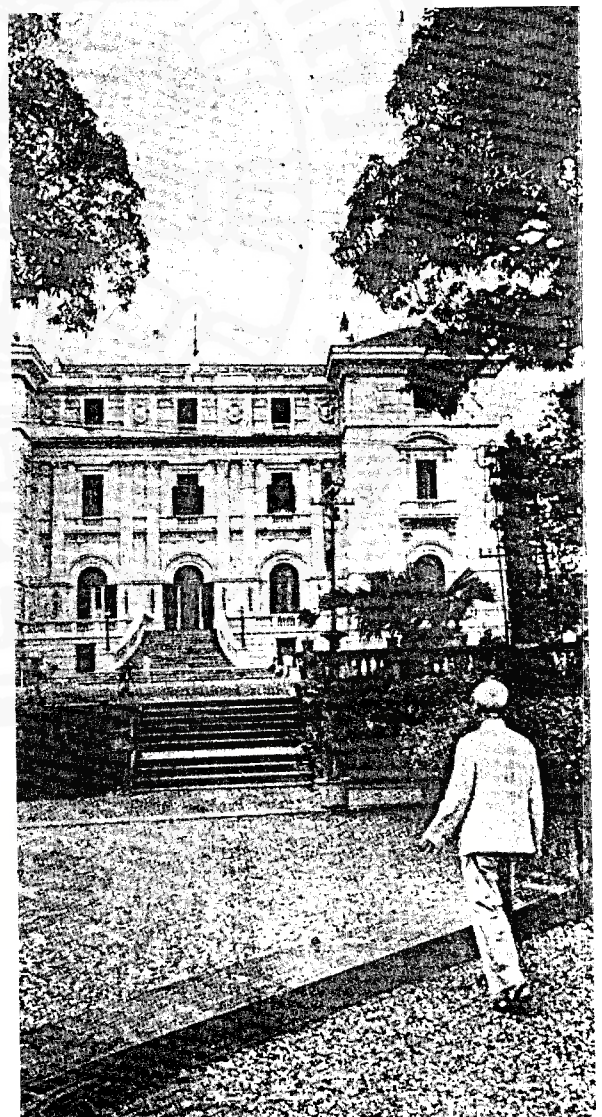
ความคิดของคนให้เขารูปร่างรอย นักปรัชญาท่านหนึ่งคือชิลเลอร์ (Schiller) ได้ให้ข้อคิดอันคมคายว่า“การคิดก็คือการเปรียบเทียบกับสิ่งที่ผ่านมาแล้ว”(11) ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการป่วยการเล่าที่จะมาอภิปรายกันว่าประวัติศาสตร์ในฐานะเป็นประสบการณ์ของสังคมของชาติและของรัฐมีบทบาทในทางสร้างสรรค์หรือทำให้เข้าใจผิด ข้อสำคัญที่ต้องการเน้นคือ ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่สร้างความรู้สึกฝังใจ (Impression) ให้แก่คนในชาติ ไม่ว่าจะเป็นอภิชนหรือสามัญชน ที่เป็นอย่างนี้เพราะประวัติศาสตร์เป็นสัญลักษณ์ร่วมอย่างหนึ่งของคนในแต่ละชาติ แต่ที่สำคัญยิ่งคือประวัติศาสตร์ยังเป็นบันทึกประสบการณ์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวของความปวดร้าวหรือความสำเร็จของชาติซึ่งทุกคนมีความรู้สึกว่ามีส่วนร่วมชะตากรรมด้วย

จุดมุ่งหมายของผู้เขียนในการคัดลอกข้อความจากประวัติศาสตร์มาแสดงไว้ข้างต้นสองตอนก็คือ ต้องการชี้ให้เห็นว่าจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ (historical awareness) และความรู้สึกฝังใจในมโนทัศน์แห่งอดีต (Perception of the past) มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อทัศนคติของผู้นำชาติและคนทั้งชาติและเป็นสิ่งที่ตกทอดถึงชนรุ่นหลังได้ กรณีความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนามเป็นตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดที่สุดคงที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เวียดนามรับวัฒนธรรมทางสังคม-การเมือง และประเพณีมาจากจีนเกือบทุกอย่าง จนกระทั่งถึงกลางศตวรรษนี้ จีนมีประเพณีการบันทึกประวัติศาสตร์ตามแบบฉบับของตนมานาน เวียดนามก็รับประเพณีนี้มาด้วย เพราะเป็นส่วนหนึ่งของลัทธิขงจื๊อที่เชื่อว่าคนเรา (หรือแม้กระทั่งรัฐ) ควรจะมองหาดูอย่างอันดีจากอดีต จักรพรรดิจีนและจักรพรรดิเวียดนามเมื่อขึ้นครองราชย์ใหม่จะต้องตั้งกรรมการชำระประวัติศาสตร์ขึ้นและมอบหน้าที่ให้เขียนประวัติศาสตร์ของราชวงศ์หรือรัชกาลที่เพิ่งล่วงไป(12) เหตุนี้เองทั้งจีนและเวียดนามจึงมีเอกสารประวัติศาสตร์มากมายซึ่งผิดไปจากของไทยและพม่าหรือกัมพูชา ที่นำสังเกตคืองานเขียนของกองประวัติศาสตร์ (Bureau of History) สะท้อนมโนคติของชนชั้นผู้ปกครองของทั้งจีนและเวียดนามซึ่ง

ตกทอดมาจนถึงผู้นำชุดปัจจุบัน ผู้นำการปกครองของแต่ละฝ่ายอาจเปลี่ยนชุดเปลี่ยนรุ่นไป ระบบการปกครองเปลี่ยนไป แต่จิตสำนึกทางประวัติศาสตร์และภาพแห่งอดีตนั้นมิได้เปลี่ยนไปเลย

๒

ระหว่างที่รองนายกรัฐมนตรีสาธารณรัฐประชาชนจีน นายเติ้งเสี่ยวผิง กำลังเยือนสหรัฐอเมริกาอย่างเป็นทางการตอนปลายเดือนมกราคมปี 1979 นั้น เขาได้พูดถึงปัญหาพรมแดนระหว่างจีนกับเวียดนาม และปัญหาการที่เวียดนามรุกรานกัมพูชา เขากล่าวว่า เวียดนามมองการ จำเป็นที่จีนจะต้องให้“บทเรียน” เพราะเวียดนาม



โฮจิมินห์กำลังเดินไปสู่

ทำเนียบประธานาธิบดี นครฮานอย เวียดนามเหนือ

นามไม่เชื่อฟัง น้ำเสียงของนายเติงเสี่ยวผิงมิได้แตกต่างไปจากความเป็นพระราชสาส์นของพระเจ้าจักรพรรดิไท่ซุง (Tai Tsung) ที่มีไปยังราชสำนักโคโกเวียคที่เมืองโหวจูในศตวรรษที่ 10 เลย พระจักรพรรดิจีนพระองค์นี้มีได้ทรงคิดถึงเรื่องพระราชทาน“บทเรียน”แก่พระเจ้าพระราชทาน“ยา” และ/หรือ“ฝังเข็ม” ให้แก่อาณาจักรโคโกเวียค⁽¹³⁾ (ซึ่งก่อนประกาศตนเป็นเอกราชในปี 938 ก็คือจังหวัดเซา (Giao) ของจักรวรรดิจีน) ทั้งนี้แล้วแต่ว่าอาณาจักรโคโกเวียค (ซึ่งเปรียบเสมือนนิ้วเท้าอันเล็กน้อยของจักรวรรดิจีน) จะคือดินแดนไหน พวกเวียคมิได้ยอมอ่อนน้อม จักรพรรดิไท่ซุงจึงทรงบัญชาให้แม่ทัพนายกองจีนโจมตีฮั่นหนัน (อีกชื่อหนึ่งที่จีนเรียกเวียคนามในสมัยโบราณ) ในปี 981 จะเป็นด้วยยาเสื่อมอายุหรือเข็มคันความแหลมคมอย่างไรไม่ทราบ กองทัพของราชวงศ์ซ่งถูกพวกเวียคนามตีแตกยับเยินกลับไป ความเสียหายคงไม่น้อยกว่าทรัพย์สินของเติงเสี่ยวผิงเป็นแน่

ท่านได้อ่านความในพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงจีนที่ผู้เขียนยกมาไว้ข้างต้นแล้ว ในการพิจารณาความสำคัญของเอกสารทางประวัติศาสตร์ประเภทนี้ เราจะอาศัยการตีความโดยพยัญชนะอย่างเดียวไม่ได้ ในที่นี้เอกสารพูดเกินจริงไปหลายอย่าง แต่ถ้าเราใช้ความพยายามมองอย่างกว้างหรือตีความโดยอรรถ เราเห็นว่าเอกสารชิ้นนี้สะท้อนความนึกคิดของปัญญาชนแห่งราชสำนักจีนบางอย่าง

ประการแรก เราต้องยอมรับว่าความคิดเรื่อง“รัฐชาติ”นั้นเป็นแนวความคิดของตะวันตก ไม่อาจนำมาใช้ตีความประวัติศาสตร์สมัยโบราณได้ จีนนั้นมีวัฒนธรรมรุ่งเรืองมาตั้งแต่สองพันปีก่อนคริสตกาล ในสมัยราชวงศ์ช้าน จินมีอาณาเขตพอ ๆ กับจักรวรรดิโรมัน และมีความเกรียงไกรทางทหารพอ ๆ กัน เมื่อถึงสมัยราชวงศ์ถัง ระบบราชการ (Bureaucracy) ของจีนพัฒนาล้ำหน้าใครในโลก เป็นต้นว่าในเรื่องของการจัดสอบคัดเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ของรัฐบาล ในปี ค.ศ.166 จักรพรรดิมาร์กัสออเรเลียส แอนโดนิอุส (Marcus Aurelius Antoninus) ของอาณาจักรโรมันก็ได้ส่งราชทูตมายังราชสำนักฮั่น ครั้นถึงปี ค.ศ.222 ราชสำนักจูก็มีโอกาสต้อนรับทูตจากอาณาจักรโรมันอีกครั้งหนึ่ง ในเวลาใกล้เคียงกันนี้เองจีนก็ได้เริ่มติดต่อกับชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจีนเรียกว่า“คนป่าเถื่อนทางใต้” อันเป็นการเปรียบเทียบกับ“คนป่าเถื่อนทางเหนือ” ซึ่งหมายถึงพวกคิน (Kin) ตาร์ตาร์ (Tartar) และมองโกล (Mongol) ความรู้สึกที่ว่าจีนมีอารยธรรมสูงกว่าชนชาติอื่น ๆ และความเชื่อดามกการเมืองของลัทธิขงจื้อและเม่งจื๊อว่า จักรพรรดิจีนเป็นโอรสแห่งสวรรค์ และเป็นผู้ได้อำนาจจากสวรรค์ทำให้จีนเกิดปมเชื่องว่า เป็นศูนย์กลางของโลก สถาบัน

ทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรมจีนถือว่าเป็นแม่บทของชาติอื่น ๆ นอกจากนี้ นักปราชญ์หรือนักรัฐประศาสนศาสตร์จีนยังมีมาตรการกำหนดว่าชนชาติใดเป็นชนชาติที่เจริญแล้ว ก็โดยอาศัยการสังเกตว่า ลอกเลียนแบบจีนไปได้เท่าไร ตัวอย่างก็มีเช่นในระหว่างปี ค.ศ.245-250 ราชทูตจีนจากราชสำนักสุยสองคนเดินทางไปราชการ ณ รัฐฝูหนัน (Funan) ได้บันทึกไว้ว่าชาวฝูหนันนั้นป่าเถื่อนอยู่ แต่ก็พอมีเค้าว่ามีวัฒนธรรมบ้าง เพราะรู้จักสร้างเมืองที่มีกำแพงล้อมรอบแบบจีน ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับชนชาติอื่น ๆ มีอยู่บนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกัน ชาติต่าง ๆ ที่ส่งทูตไปเมืองจีนเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีสามารถจะติดต่อกับราชสำนักจีนได้โดยการ“จี้มก้อง”หรือ“เสนอเครื่องราชบรรณาการ” ส่วนพระจักรพรรดิซึ่งมีเต (Te) หรือ“พระบารมี”สูงส่งจะพระราชทาน“ของกำนัล” เป็นการตอบแทนแก่ราชทูตมีค่ามากกว่าเครื่องราชบรรณาการที่ได้รับ พร้อมกันนั้นจะพระราชทานยศฐาบรรดาศักดิ์แก่ราชหรือกษัตริย์ของชาติที่ส่งคณะทูตไป

ข้อที่น่าสังเกตคือพระจักรพรรดิจีน ซึ่งทรงถืออำนาจอธิปไตยสวรรค์ทรงถือพระองค์ว่า ปกครองโลกทั้งหมด พระราชาหรือกษัตริย์ที่ส่งคณะทูตบรรณาการไป“จี้มก้อง”นั้นไม่ได้รับการพิจารณาว่าเป็นผู้ปกครองรัฐใดรัฐหนึ่งเป็นอิสระ หากแต่ถ้ามีเอริบเครื่องยศจากจีนแล้วถือว่าถูกดึงเข้าสู่ระบบรัฐราชการของจีน เป็นเสมือนข้าราชการจีนที่พระจักรพรรดิจะทรงดำหนิหรือลงโทษได้⁽¹⁴⁾ ทั้งนี้เพราะถือว่าจีนมีอารยธรรมสูงกว่าซึ่งต้องการให้ชนชาติอื่นยอมรับ ในปี 980-1 ที่จีนราชวงศ์ซ่งต้องเตรียมทัพเพื่อโจมตีอาณาจักรญวนโคโกเวียค จีนอ้างตนว่าเป็นชาติอารยธรรมต้องการใช้กำลังบังคับให้ราชอาณาจักรโคโกเวียคยอมรับวัฒนธรรมจีน อันนี้ไม่ใช่เรื่องแปลกอะไร การแผ่อำนาจทางการเมืองและพรมแดนของจีนในทางใต้เป็นการรุกคืบหน้าทั้งทางทหารและทางวัฒนธรรม

ประการที่สอง แต่ไหนแต่ไรมาจีนถือว่าแคว้นเซาหรือฮั่นหนัน⁽¹⁵⁾ ซึ่งเป็นดินแดนภาคเหนือของเวียคนามปัจจุบันนี้เรียกว่าตงกิง (Tongking) เคยเป็นของจีนมาก่อน พูดถึงเรื่องนี้ผู้เขียนขอยกเอาเรื่องประวัติศาสตร์มาเล่าเป็นเค้าความบ้าง อันที่จริงนักประวัติศาสตร์ทราบเรื่องราวเหตุการณ์ของชนเผ่าฮั่นหนันในตอนได้ค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะสมัยศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาล เนื่องจากตอนนั้นจีนยังเป็นรัฐศักดินาอยู่ มีการสู้รบกันเองและกับ“คนป่าเถื่อนทางเหนือ” ศูนย์กลางของอำนาจอยู่บริเวณเหนือแม่น้ำฉางสี ส่วนบริเวณทางชายฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ เป็นถิ่นฐานบ้านเกิดของพวกที่จีนเรียกว่า“อู่ะ” (Yueh) แต่โดยสามัญทั้งถิ่นแล้วพวกนี้เรียกตนเองว่า“เวียค” (ผู้เขียนไม่แน่ใจว่า คำว่า “Yueh” เป็นที่มาของคำว่า“ญวน”หรือไม่ เพราะนักนักประวัติศาสตร์มักจะ

รัฐโหวโฮ่วตะวันตกหมดอำนาจลงในปี 219 ก่อน ค.ศ. ครั้งถึงปี 214 ก่อน ค.ศ. เชียวโต๋ (Chao-To) ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ว่าการทหารในดินแดนอ้วน้อะ อีกหกปีต่อมาจักรพรรดิซหวู่ตี้สวรรคต ราชสำนักจิ้นตกอยู่ในภาวะวุ่นวาย ทำให้พวกอ้วน้อะเหนือกับรัฐโหวโฮ่วตะวันตกเข้าร่วมกับพวกกบฏล้มราชวงศ์จิ้นเสีย และราชวงศ์จิ้นขึ้นมามีอำนาจแทน นับแต่ราชวงศ์จิ้นตีได้รัฐโหวโฮ่วชาวอ้วน้อะโดยเฉพาะชนชั้นปกครองได้พากันหลบหนีลงทางใต้ไปอาศัย

ความสัมพันธ์ระหว่างเขี้ยวไต่กับราชสำนักจีนมีหลายรอบขึ้น
เมื่อปี 185 (ก่อน ค.ศ.) จักรพรรดินีลือทรงห้ามการขายเหล็ก
ทอง อวูร ม้าและปศุสัตว์ให้แก่หนั่นอั่วะ เขี้ยวไต่จึงส่งทัพเข้า
ยึดมณฑลจีนสิบสองมณฑล พร้อมกันนั้นก็ประกาศตนเป็นจักร-
พรรดิ ราชสำนักจีนส่งทัพมาปราบ แต่ก็ปราบไม่สำเร็จ ในช่วงนี้
หนั่นอั่วะได้มีอันอั่วะกับรัฐโหวโหลวตะวันตกเป็นพันธมิตรต่อต้าน
ราชวงศ์ฮั่น พอจักรพรรดินีลือสวรรคต กองทัพจีนก็ถูกเรียกกลับ
ในปี 179 ก่อน ค.ศ. ทั้งหนั่นอั่วะและมินอั่วะจึงยอมสวามิภักดิ์

แก่พระเจ้ากรุงจีน ทั้งนี้เป็นไปโดยนิคินัยไม่ใช่โดยพุดินัย เชียวได้ต้องการสร้างฐานอำนาจของหนั่นอู่ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น จึงหันไปโจมตีอาณาจักรโอล์ก ใช้กลยุทธ์สำคัญจึงเอาชนะกษัตริย์อันเคื่องได้ นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์เวียดนามที่หนั่นอู่จะผนวกเอาดินแดนเวียดนามภาคเหนือซึ่งประกอบไปด้วยแคว้นเจียวจี (Chiao-chih) ในลุ่มแม่น้ำห่งกับแคว้นจิ่วเฉิ่น (Chieu-Chen) ในลุ่มแม่น้ำเข้าไว้ในอาณาจักร เชียวได้ปกครองหนั่นอู่ยาวนานถึง ๑๐ ปี และสวรรคตในปี 136 ก่อน ค.ศ. เมื่ออายุได้ 121 ปี ก่อนเชียวได้จะสวรรคตเพียงเล็กน้อย มินอู่ซึ่งเข้มแข็งมากขึ้นฉวยโอกาสจะโจมตีหนั่นอู่ หนั่นอู่ขอความช่วยเหลือไปยังราชสำนักจีน ซึ่งก็ส่งกำลังทหารมาจะช่วยเผด็จศึกมีความไม่สงบภายในขึ้นในมินอู่ จีนจึงถอนทัพกลับ (แต่ความอ่อนแอภายในของมินอู่จะนี่เองที่ทำให้ราชวงศ์ฮั่นปราบปรามได้ในปี 110 ก่อน ค.ศ.)

เมื่อเชียวได้สิ้นพระชนม์แล้ว ราชโอรสคือพระเจ้าฮู่ได้ขึ้นครองราชย์ต่อมาอีก 12 ปี จนถึงปี 124 ก่อน ค.ศ. โอรสทรงพระนามว่าหย่งจี (Yung Chi) ได้ครองต่อ หย่งจีเคยได้รับการศึกษาอบรมในราชสำนักจีน และอภิเษกกับนางงามในราชสำนักฮั่นชื่อกุ๋หย่งจีครองราชย์อยู่ไม่นานนักก็สิ้นพระชนม์อีกในปี 113 ก่อน ค.ศ. พระนางกุ๋จึงเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน จีนนั้นมุ่งหวังจะปกครองหนั่นอู่อีก และครั้นมองเห็นช่องทางว่าหนั่นอู่จะมีพระราชินีโง่ ๆ และมองเพียงการฉ้อฉล ก็ส่งคนรักเก่าของพระราชินีมาหนั่นอู่ในฐานะราชทูต หลังจากกิริยาสุภาพไม่วางใจพระราชินีก็ตกอยู่ในอิทธิพลของทูตจีนโดยสิ้นเชิง ราชสำนักหนั่นอู่ได้เต็มไปด้วยที่ปรึกษาจีน กฎหมายอาญาต่าง ๆ ที่ปรึกษาจีนเป็นผู้บัญญัติ กิจการทางพลเรือนและนิติศาสตร์ก็ตกอยู่ในความรับผิดชอบของข้าราชการจากราชวงศ์ฮั่นเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้นายทหารก็แบ่งเป็นสองฝักสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งนิยมจีนและประจบประแจงพระราชินี ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งต่อต้านจีน ฝ่ายที่ต่อต้านจีนนั้นมีผู้นำคือหลูเฉีย ราชวงศ์ฮั่นส่งทหารมาหวังจะปกป้องกลุ่มพระราชินี หลูเฉียจึงรับกระทำการรัฐประหารและสังหารที่ปรึกษาชาวจีนทั้งหมดรวมทั้งพระราชินีและกษัตริย์ผู้ยังมีสืบลีกลั่นนำนมด้วย หลังจากนั้นหลูเฉียได้เชิญให้บุตรเขยของตนขึ้นเป็นกษัตริย์ พระจักรพรรดิฮั่นวู่ได้ทรงพระพิโรธจัด ถึงมีพระบรมราชโองการให้หลูไปตีเป็นแม่ทัพยกมาตีหนั่นอู่ในปี 111 ก่อน ค.ศ. หนั่นอู่มีอาจด้านทหารทัพจีนได้จึงเสียอิสรภาพ

เนื่องจากหนั่นอู่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครองของจักรวรรดิจีน จีนจึงได้แบ่งการปกครองออกเป็นเจ็ดมณฑลทหาร (Prefecture) หนานฮ่าย ซางวู ห้อหลินและห่อฝูอยู่ในจังหวัดกวางตุ้งและกวางสีปัจจุบัน เจียวจี จิ่วเฉิ่น และฮ้อหนั่น

(Jih-nan) คือเวียดนามเหนือในปัจจุบัน โดยส่วนรวมแล้วทั้งหมดเป็นเพียงจังหวัดหนึ่งของจีนเท่านั้นเอง

๓

ที่ได้เล่าเรื่องอาณาจักรหนั่นอู่ (หรือหนานเวียดหรือหนานเวียด) อย่างยืดยาวมาข้างต้นนั้น ผู้เขียนต้องการให้ภูมิหลังสำหรับเป็นจุดเริ่มต้นว่า เวียดนามกับจีนมีความสัมพันธ์กันมาอย่างไร ความสัมพันธ์นี้เริ่มต้นด้วยความเป็นอริต่อกัน และความเป็นปฏิปักษ์กันระหว่างทั้งสองชาติมีความเข้มข้นมากขึ้น ตลอดระยะเวลาที่เวียดนามเป็นส่วนหนึ่งของจีน นับแต่ปี 111 ก่อน ค.ศ.ที่พระจักรพรรดิฮั่นวู่ตีผนวกดินแดนเวียดนามเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิจีน จนถึงปี ค.ศ.๑๓๘ ที่งักเกวียน (Ngo Quyen) ผู้บัญชาการทัพเวียดนามจากแคว้นฮ่ายรบชนะทัพเรือจีนที่แม่น้ำปักคังและตั้งตนเป็นกษัตริย์ในปู้จั้งขึ้น หลังจากปี ค.ศ.๑๓๙ แล้วจีนมิได้ยึดครองเวียดนามอีกเลยยกเว้นระหว่างปี 1407-1427 ซึ่งราชวงศ์หมิงยึดครองฮานอยและปกครองเวียดนามโดยตรง รวมเวลาที่จีนปกครองเวียดนามถึง 10๘๑ ปี ท่านผู้อ่านคงมีความคิดเลา ๆ ว่า เพราะเหตุใดวัฒนธรรมเวียดนามไม่จะเป็นการแต่งกาย ภาษาหนังสือที่ใช้หรือศาสนาจึงคล้ายคลึงเหมือนกับจีนไปทั้งหมด จนถึงกับมีคนเรียกเวียดนามว่าเป็น“มังกรตัวเล็ก” ในขณะเดียวกันท่านคงแปลกใจว่าทำไมเวียดนามจึงรักษาสถาปัตยกรรมของชนชาติตนไว้ได้ สิ่งที่น่าสนใจอย่างหนึ่งคือ ในขณะที่จีนปกครองทั้งมินอู่และหนั่นอู่ นั้นชาวอู่จะเหนือสูญสิ้นความเป็นชาติไปโดยสิ้นเชิง แต่ชาวอู่จะได้หรือหนานเวียดกลับสามารถรักษาลักษณะชาติของตนไว้ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยสองประการซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างมากคือ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเวียดนาม

ประการแรกนั้นเป็นเรื่องของสภาพทางภูมิศาสตร์และภูมิประเทศซึ่งอยู่ในเขตร้อน ทำให้จิตนิสัยของชาวเวียดนามแตกต่างไปจากพวกอู่ทางภาคเหนือ ยิ่งสมัยหลังปี 111 ก่อน ค.ศ.ที่จีนแบ่งการปกครองเวียดนามใหม่เป็นมณฑลทหารเจ็ดมณฑล อำนาจของหนั่นอู่ที่เคยรวมอยู่ที่กวางตุ้งก็ตกอยู่ใต้การปกครองโดยตรงของจีนและถูกจีนกลืนหายไป ส่วนสามมณฑลซึ่งอยู่ก่อนมาทางใต้เทือกเขาสูงถูกตัดขาดจากศูนย์อำนาจเดิมจำเป็นต้องดิ้นรนเอง นอกจากเจียวจีซึ่งสมบูรณ์พูนสุขกว่าแหล่งอื่นเพราะตั้งอยู่ที่ลุ่มแม่น้ำแดงแล้ว ทางจีนมิใคร่ได้สนใจเท่าไร ราชสำนักจีนมีปัญหามาโดยตลอดในการส่งผู้ปกครองที่มีความสามารถไปดูแลผลประโยชน์ใน



พลเอกอังรี นาวาร์ (กลาง) และนายพลโกญซี (ซ้าย) บิน มาตรวจสภาพป้อมเคียนเบียนฟู นายพลศาสตรีย์ผู้บัญชาการป้อมให้ การต้อนรับถึงเครื่องบิน

เวียดนาม เพราะผู้ใดถูกส่งไปปกครองเวียดนามมักถูกมองว่าถูกเนรเทศหรือเป็นศัตรูทางการเมืองของราชสำนัก มีหลายรายที่เป็นเช่นนั้นจริง ๆ ข้าหลวงจีนนั้นเป็นสัญลักษณ์ของความกดขี่ ชาวเวียดจึงถูกซื้อขึ้นต่อต้านบ่อย ๆ

ประการที่สอง ในสมัยก่อนที่เชื่อว่าผืนผากาฉางจักรโถดักที่บริเวณเมืองเกาบางในปี 179 ก่อน ค.ศ. นั้น บริเวณเวียดนามเหนือเคยเป็นแหล่งอารยธรรมที่เรียกว่าอารยธรรมดองซอน (Dong-son) มาตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ 7 ก่อนคริสตกาล ชาวลัคซึ่งถูกพวกอ้าวหรือเวียดนามกลืนชาติไปพร้อมกับอาณาจักรโถดักมีประเพณีความเชื่อถืออีกแนวหนึ่งซึ่งตกทอดมาถึงชาวเวียดรุ่นหลัง ประเพณีท้องถิ่นมีว่า ชาวเวียดมีบรรพบุรุษคือราชวงศ์ฮุง (Hung) แห่งอาณาจักรวันลัง (Van-lang) คำว่า "ฮุง" เป็นคำในตระกูลมอญ-เขมรและหมายถึงหัวหน้าชนเผ่า อันนับปกรณัมเล่าว่ากษัตริย์ราชวงศ์ฮุงสืบเชื้อสายมาจากนาคราชนามว่าลัค ซึ่งขึ้นมาจากสมุทรเพื่อมาปราบปรามภูติร้ายบนแผ่นดินและนำวัฒนธรรมมาให้ เมื่อกลับสู่ทะเลแล้ว มีราชาจากทางเหนือ (ทิศทางของอาณาจักรจีน) มาประกาศตนเป็นเจ้า นาคราชลัคกลับขึ้นมาจากทะเลเห็นเป็นเช่นนั้นจึงลักพานางเอาโก (Au Co) เทวีของราชาไปสู่ยอดเขาทันเหวียน บังคับจนกระทั่งพระราชองค์นั้นออกจากเมืองไป นาคราชลัคร่วมอภิเษกกับนางเอาโกจนกระทั่งนางมีโอรสทั้งหมดร้อยองค์ โอรสเหล่านี้เป็นผู้ปกครองอาณาจักรลัคต่อมา ชาวลัคนั้นมีการปกครองแบบศักดินา แต่ศูนย์กลางของอาณาจักรลัคอยู่

ที่เมืองหมี่ลิง (Mi-ling)

ยังมีเรื่องราวเก่าแก่อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับชาวลัคพูดถึงการป้องกันอาณาจักรจากผู้รุกรานทางเหนือ สารจากตำนานแต่ละเรื่องไม่ว่าของใครจะถือเป็นเรื่องเป็นจริงเป็นจังไม่ได้ เพราะตำนานเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา อย่างไรก็ตาม ตำนานแต่ละเรื่องสะท้อนให้เห็นความคิดอ่านหรือความรู้สึกของผู้เล่า ตำนานเรื่องลัคนี้อาจต่อเติมกัน ในสมัยที่จีนเข้ามาปกครองเวียดนามแล้วก็ได้ เนื้อหาเรื่องที่มาจากชาวลัคและการปรากฏตัวของนาคราชลัคคล้ายคลึงกับเรื่องราวของอาณาจักรผู้หนันที่จีนบันทึกไว้ในราวคริสต์ศตวรรษที่สาม ต้นตออาจมาจากที่เดียวกัน หรือผู้เล่ามีแรงคล้อยใจในทำนองเดียวกัน ผู้หนัน (อาณาจักรพนมของเขมรโบราณ) ได้รับอิทธิพลจากพราหมณ์ผู้มาโดยทางทะเล ชาวลัคคงติดต่อกับชาวผู้หนันและรับเอาเรื่องนี้ไปเล่าต่อเป็นของตน อันนี้เป็นไปได้เพราะแม่แต่ชื่อ "ฮุง" ซึ่งเป็นชื่อราชวงศ์ก็ยังเป็นรากคำมอญ-เขมร

ตำนานเมืองลัคพูดถึงเรื่องผู้รุกรานทางเหนือ ในที่นี้คงหมายถึงจีนการขับผู้รุกรานออกไปก็เป็นนัยยะว่าขับจีนออกไป ประเพณีการขับไล่ผู้รุกรานจากทางเหนือหรือคนจีนจึงมีมานานแล้วสำหรับพวกเวียดที่นาคราชลัคสมสู่กับนางเอาโกมเหสีของผู้รุกรานจากทางตอนเหนือ นางเอาโกเป็นจีนแน่ตามตำนานนั้นกษัตริย์ราชวงศ์ฮุงจึงเป็นเชื้อสายจีนครั้งลัค และความหมายที่เคลือบแฝงอยู่ในตำนานคือชนชั้นปกครองหรืออภิชนชาวลัคเป็นพวกเชื้อสายจีน อันนี้เป็นไปได้อีกเหมือนกันดังเหตุผลที่จะกล่าวต่อไป

นายอองรี มาสเปโร อธิบายว่า สังคมชาวลักเป็นสังคมแบบพิวคัลรูปหนึ่ง มีระเบียบของชนชั้น หัวหน้าชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้นำทางศาสนา การทหารและงานพลเรือน พวกชนชั้นขุนนางคงแบ่งหมู่บ้านในอาณาเขตรับผิดชอบของคนให้สมาชิกในตระกูลออกไปปกครองตามลำดับชั้นความสำคัญ ชาวลักคงจะมีความรู้เรื่องการชลประทานค่อนข้างดีและรู้จักทำนาปีละสองครั้ง⁽¹⁸⁾ ในช่วงแรกที่ราชวงศ์ฉินเข้ามาปกครองเวียดนาม (ปี 111 ก่อน ค.ศ.-ค.ศ.23) ผู้ปกครองจีนมิได้ประสบความสำเร็จมากนัก จีนให้ความสำคัญแก่เจียวจี้และจิ่วเจินค่อนข้างน้อย และมิได้เคียดังสภาพทางการเมืองและสังคมของชาวลัก จีนปกครองชาวลักอย่างง่าย ๆ ผ่านผู้ตั้งถิ่น เป็นต้นว่าการเก็บภาษีก็มิได้เก็บเองโดยตรง ความเปลี่ยนแปลงภายในของจีนระหว่างปี ค.ศ.9-23 มีผลสะท้อนอย่างรุนแรงต่อชาวลัก ในปี ค.ศ.9 หวังหมิงซึ่งราชสมบัติจากจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ฉินและเปลี่ยนแปลงกิจการแผ่นดิน ทำให้เกิดสับสนวุ่นวายไปหมด พวกที่จงรักภักดีต่อราชวงศ์อันพากันหนีเตลิดเปิดเปิงไป ส่วนหนึ่งหลงใหลลงมาทางใต้ พวกเหล่านี้เป็นชนชั้นผู้ดี แต่จำเป็นต้องพึ่งบารมีของขุนนางอื่นที่อยู่ไกลเมืองหลวง ทำให้ฐานะทางการเมืองของขุนนางอื่นเด่นขึ้น หวังหมิงมูอำนาจอยู่ถึงปี ค.ศ.23 ก็ถูกโค่นล้ม และมีการสถาปนาราชวงศ์ฉินขึ้นใหม่

เนื่องจากมีผู้ตั้งถิ่นลี้ภัยมาอยู่ในเจียวจี้และจิ่วเจินเป็นจำนวนมาก อิทธิพลของจีนจึงมีเพิ่มมากขึ้น ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ซิกวง (Hsi Kuang) เป็นผู้ว่าราชการมณฑลทหารเจียวจี้ ครั้งเห็นเหตุการณ์ในราชสำนักจีนสิ้นสุดสภาพปกติแล้ว เขาก็เริ่มนโยบายใหม่คือ การเผยแพร่อารยธรรมจีนโดยการบังคับ ชั้นแรกสุดเขาสอนวิธีและการพิจารณาความยุติธรรมแบบจีนให้แก่คนพื้นเมือง นอกจากนั้นเขายังเปิดโรงเรียนสอนภาษาจีนและวิธีการแบบจีน ซิกวงบังคับให้คนพื้นเมืองทำพิธีแต่งงานแบบจีน สวมรองเท้าและใส่เครื่องแต่งกายแบบจีน ส่วนหนึ่งของการพัฒนาท้องถิ่นที่เป็นผลสำเร็จพอสมควร คือการคัดเลือกคนพื้นเมืองเป็นข้าราชการและประจำกองทหารอาสา สำหรับในจิ่วเจินซึ่งมีเงินเหียนเป็นผู้ว่าการมณฑลทหาร มาตรการแบบเดียวกันก็ได้รับการนำไปปฏิบัติ เงินเหียนเป็นนักปราชญ์ที่มีความรู้ความสามารถผู้หนึ่งและมีความกระตือรือร้นที่จะเปลี่ยนชนบทประเพณีพื้นเมืองที่เขาเห็นว่าล้าหลังหรือป่าเถื่อนในช่วงเวลาห้าปีที่เขาประจำอยู่ในมณฑล (ค.ศ.25-29) เขาได้ดำเนินวิธีการเพาะปลูกแบบจีนมาเผยแพร่ให้ชาวพื้นเมือง เขาเคยจัดพิธีแต่งงานให้แก่คู่ป่าวสาวจำนวนสองพันคนตามแบบพิธีจีน กิจกรรมของซิกวงและเงินเหียนได้รับพระราชทานชมเชยจากจักรพรรดิจีนเป็นพิเศษ การเน้นวัฒนธรรมและกฎหมายแบบ

จีนมีผลกระทบกระเทือนต่อฐานะของชนชั้นผู้ดีในระบบพิวคัลของพวกลัก โดยเฉพาะเป็นการลดฐานะความเป็นผู้นำทางการเมืองของชุมชน

เมื่อซิกวงถูกเรียกตัวกลับไปยังเมืองหลวง ผู้มาแทนคือซู่ติง (Su Ting) ซึ่งประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งสมญานามว่า“จอมละโมภและผู้เผด็จการ” พวกขุนนางลักเห็นซู่ติงเรียกเก็บภาษีหนักจนเกินไปจึงลุกฮือกันขึ้นต่อต้าน ผู้นำในการต่อต้านจีนครั้งแรกสุดนี้คือสตรีสองพี่น้องในตระกูลซุงแห่งหมี่หลิง ซุงซัค (Trung Trac) ผู้ที่แต่งงานไปกับขุนนางลักแห่งเมืองซูหยวน เธอเป็นแรงส่งเสริมสามีให้กระทำการกบฏ ซึ่งซุงนี่ (Trung Nhi) สตรีผู้น้องก็เข้าร่วมด้วย สตรีทั้งสองนำขุนนางลักต่อต้านจีนจนกระทั่ง“จอมละโมภและผู้เผด็จการ” ต้องรับหนีไปในปี ค.ศ.40 ครั้นถึงปีรุ่งขึ้นราชสำนักจีนส่งขุนพลมหาหยวน (Ma Yüan) ผู้มีสมญานามว่า“ผู้สาปคลื่นให้สงบ” พร้อมทั้งกำลังทหารจีนแปดพันคนกับกองทหารอาสาจำนวน 12,000 คนจากเจียวจี้มาทำการปราบปรามกบฏมหาหยวนเคลื่อนกองทัพไปตามแนวชายฝั่งและตลอดทางก็สร้างถนนไปด้วย พวกกบฏยังทัพของเขาวัวได้ที่โกสัว เขาจึงถอนทัพไปที่เนินเขาตังบัก และตั้งค่ายขนาดใหญ่ในปี ค.ศ.42 เพื่อล่อให้พวกกบฏเข้าตี ซุงซัคนำทัพเข้าโจมตีแต่ต้องพ่ายแพ้ยับยั้ง พวกกบฏยอมจำนนเป็นจำนวนกว่าหมื่น ซุงซัคกับพรรคพวกหลบหนีไปอยู่ ณ เขาตันเหวียน และในการรบที่หมี่หลิงทั้งสองพี่น้องถูกมหาหยวนจับตัวได้ ศีรษะของซุงซัคและซุงนี่ถูกตัดส่งไปให้จักรพรรดิจีนทอดพระเนตร ณ เมืองโลยาง มหาหยวนต้องใช้เวลามากหลายเดือนปราบปรามพวกกบฏในเขตลุ่มแม่น้ำ พวกกบฏจนมุมที่เหงอานถูกจับได้ประมาณ 3,000-5,000 คน ถูกตัดศีรษะเกือบทั้งหมด ที่เหลือถูกเนรเทศไปเมืองจีนส่วนอื่น กว่าทุกอย่างจะสงบเรียบร้อยก็ล่วงเข้าปี ค.ศ.44 มหาหยวนเริ่มใช้นโยบายปกครองเวียดนามอย่างรุนแรงและควบคุมประชาชนโดยตรง

ประวัติศาสตร์เวียดนามเต็มไปด้วยเรื่องราวของการกดขี่ของขุนนางจีนและการต่อสู้อย่างกล้าหาญของชาวเวียด ทุกครั้งที่มีการกบฏ ผู้ว่าการมณฑลทหารจะปราบปรามอย่างรุนแรง เป็นต้นว่า ในปี ค.ศ.157 เหวย ลังคุมสถานการณ์ไว้ได้ ทำให้พวกกบฏเกือบสองพันคนถูกตัดศีรษะหมด นับแต่ปี ค.ศ.192 เป็นต้นไปเวียดนามต้องเผชิญภัยเพิ่มขึ้นอีกด้านหนึ่ง คือ พวกจามภายใต้ผู้นำชื่อโอเหลียน (Ou Lien) ถือโอกาสที่ทางเมืองหลวงจีนกำลังวุ่นวายอยู่ยึดอาณานิคมทหารย้อนหน้า แล้วประกาศตนเป็นกษัตริย์แห่งอาณาจักรหลินอี (หรือจัมปา) พวกจามจะฉวยโอกาสงูโจวดินแดนทางเหนือที่อยู่ใต้การปกครองของจีนทุกครั้งทีจีนไม่ระวังตัว แม้ว่ากษัตริย์จัมปายอมสวามิภักดิ์และส่งเครื่องราชบรรณาการต่อ

ราชสำนักจีนราชวงศ์วุ่ (Wu) ในปี ค.ศ.230 จัมปาไม่ยอมปล่อย ให้นำที่ทองหลุดไป ดังเช่นในปี ค.ศ.248 จัมปาโจมตีและผนวก ส่วนที่เหลือของมณฑลย้อหนัน(เวียดนามตอนกลาง) ในระหว่าง ที่ทัพจีนกำลังรบพุ่งกับพวกจามอยู่ตรงบริเวณชายแดนย้อหนัน ค่อยกับจิวเจิน พวกเวียดนามจิวเจินและเจียวจีก็ฉวยโอกาสเป็นกบฏ อีกทำให้จีนลำบากใจมาก ในระหว่างศตวรรษที่ 4 พวกดาร์ดาร์ยิด คอนเหนือของจีน ทำให้จีนมีเวลาน้อยสำหรับเหตุการณ์ทางใต้ เผอิญจัมปามีภักดิ์ที่สามารภมากอย่างเช่นพระเจ้าเหวิน (336-350) ซึ่งคอยรบกวนพรมแดนเวียดนามอยู่ ทำให้จีนต้องทำศึกสอง ด้านกว่าจะหันมาปราบปรามจัมปาได้ก็ต้องล่วงเข้าไปถึงปี ค.ศ.359 ซึ่งพามณัฏช์ของจัมปาถูกล้อมจนยอมทำสัตยาสาบานว่าจะจง รักภักดีต่อพระเจ้าจักรพรรดิจีน

ในปี ค.ศ.523 ราชวงศ์เหลียงได้ปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ใหม่ ทั้งนี้เหรียญเงินและเหรียญทองถูกใช้ในการแลกเปลี่ยนใน แคว้นเจียวและกวางเซินเดียวกับในแคว้นอื่น ๆ หน่วยงานการปก ครองถูกแบ่งย่อยลงไปอีก แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้ทำให้ ชาวเวียดนามพอใจ ความพยายามอันคับค่อไปที่จะสลัดแอกจีนเริ่ม ขึ้นในปี ค.ศ. 541 เมื่อลี่บี (Ly Bi) กับที่ปรึกษาคนสำคัญคือทิมห์ ทิว นำชาวเวียดนามกบฏอีกราชสำนักจีนส่งขุนนางข้าหลวงแคว้น เกากับผู้ซื้อขงข้าหลวงแคว้นจีนนำทัพจีนมาปราบลี่บี ทัพจีนจาก ทางเหนือไม่ชินกับสภาพอากาศและภูมิประเทศเป็นฝ่ายแพ้ยับเยิน ในปี ค.ศ.542 เสรีศึกจีนไม่เท่าไรลี่บีต้องหันมารบศึกด้านหลินอี (จัมปา) อีก พวกจามฉวยโอกาสยึดจังหวัดเคือ (Te) ในปีรุ่ง ขึ้น เพราะทั้งจีนและเวียดนามกำลังเข่นฆ่ากันอยู่ ครั้งลี่บีเผด็จศึก จีนเรียบร้อยแล้ว ก็หันมาเล่นงานกษัตริย์จามในปีเดียวกัน

ลี่บีได้ใจเพราะปราบทั้งทัพจีนและทัพจาม เห็นว่าฐานะของ ตนมั่นคงแล้วก็ประกาศตนเป็น“จักรพรรดิแห่งนามเวียด” ส่วนชื่อ อาณาจักรให้เรียกว่า“อาณาจักรวันชวน” (Van Xuân) และชื่อรัช กาลศกให้เรียกว่า “เทียนดึก” (Thiên duc) แปลว่า“มงคลแห่ง สวรรค์” ลี่บีได้ตั้งราชสำนักขึ้นและใช้ระเบียบมณฑลของจีน ในปี ค.ศ.544 ทางเมืองจีนครั้งราชวงศ์เหลียงฝ่ายสงครามทางด้าน อื่นก็ส่งกองทัพมาเล่นงานอาณาจักรวันชวนทันทีในปี 545 ทัพจีน ที่ยกมาครั้งนี้เป็นทัพใหญ่ ลี่บีต้านไว้ไม่อยู่ ตัวลี่บีเองถูกจับอยู่ เกือบปีจึงหนีได้สำเร็จ เมื่อหนีไปแล้วกษัตริย์ผู้คุกคามมุ่งหน้าสู่ภูเขา ด้านติดกับลาว ไปอยู่กับชาวเขาลาวได้ไม่นานก็ถูกฆ่าตาย ลี่เทียน เพน้องชายของลี่บีคุมกำลังชาวเวียดต่อต้านจีนอีกสองปีและฆ่า ข้าหลวงจีนแห่งเมืองเคือสำเร็จ แด่ในปี 547 เมื่อกองทัพจีนของป้า เสียน (Pa-hsien) มาถึงลี่เทียนเพาและสมัรพรคพวกถูกรังควาณ จนต้องแตกกระจัดกระจายไป

ข้อที่น่าคิดสำหรับอาณาจักรวันชวนก็คือ นับแต่นั้นเป็นต้น ไปผู้นำการต่อต้านการปกครองแบบทหารของจีนคือ พวกชนชั้นสูง ซึ่งได้รับแนวการศึกษาและแนวความคิดแบบจีน พวกผู้เหล่านี้คง เป็นลูกผสมระหว่างพ่อซึ่งเป็นขุนนางจีนและแม่ซึ่งเป็นผู้ที่ท้องถิ่น ชนรุ่นลูกรุ่นหลานแม่จะมีเชื้อสายจีน แต่ก็มีความรักภักดีกับบ้าน เกิดเมื่องนอนมากกว่าจักรวรรดิจีนซึ่งอยู่ห่างออกไป ชนชั้นผู้ท้องถิ่น เวียดถูกนักปราชญ์จีนล้างสมองให้เห็นดีเห็นงามและชื่นชมใน ระบบการเมืองจีนทุกอย่าง เพราะฉะนั้นแม่แต่ลี่บีซึ่งตั้งตัวเป็นจักร-พรรดิก็ยังตั้งชื่อราชศกตามประเพณีจีนให้เกี่ยวข้องกับสวรรค์เมื่อบน เพื่อโน้มน้าวใจคนทั่วไปว่าตนเองเป็นผู้ได้รับโอกาสแห่งสวรรค์

ที่จริงแล้วโอกาสที่จีนจะปกครองเวียดนามให้สงบสุขโดย ตลอดนั้นเป็นไปได้ยาก ทั้งนี้เนื่องจากในจักรวรรดิจีนเองผู้นำมัก จะแตกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่า มีแนวโน้มอยู่สองอย่างที่เราเห็นได้ชัด เกี่ยวกับเวียดนามคือ ในเวลาที่จักรวรรดิจีนกำลังเสื่อมสลาย ชาว เวียดนามจะถูกซื้อขึ้นเป็นกบฏและสังหารข้าหลวงจีนเพราะเชื่อว่า ทางราชสำนักจีนไม่มีปัญญาส่งทัพมาช่วยข้าหลวงทัน อีกอย่าง หนึ่งคือผู้ว่าการมณฑลทหารที่มีอิทธิพลมาก ๆ หรือปกครองอยู่ นาน ๆ จนเป็นที่นิยม หรือหาสมัรพรคพวกได้จากขุนนางเวียด มักจะคิดนอกหากจากราชสำนักจีนที่อยู่ห่างไกล บางครั้งก็ถึงกับ ประกาศตนเป็นจักรพรรดิเสียเอง ทั้งสองกรณีนี้เป็นที่มาของประ เเพณีท้องถิ่นว่า เวียดนามจะต้องเป็นองค์การทางการเมืองที่เป็น อิสระจากจีน เหตุการณ์ช่วงปีค.ศ.581-590 เป็นประจักษ์พยาน อย่างดีถึงแนวโน้มอันนี้ ในปี ค.ศ.581 ยังเจียน (Yang Chien) สถาปนาราชวงศ์สุยขึ้นทางตอนเหนือของจีน เจ็ดปีถัดมาคือในปี ค.ศ.589 ก็สามารถรวบรวมจีนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้โดยจัด ศัตรูคนสุดท้ายคือจักรพรรดิแห่งราชวงศ์เฉินที่ครองอำนาจทาง แคว้นเวงและอื่น ๆ ทางใต้สำเร็จ ในปี ค.ศ.590 ชาวเวียดก็จับอาวุธ ขึ้นต่อต้านราชวงศ์สุยอีกถึงขนาดที่ว่า มีชายสามคนตั้งตนเป็น “จักรพรรดิ”ในที่สามแห่ง กว่าราชวงศ์สุยจะปราบปรามได้ก็ต้อง เสียเวลาไปห้าปี เราถือว่าปี ค.ศ.595 เป็นเกณฑ์บ่งว่าอำนาจของ ราชวงศ์สุยทางภาคใต้นั้นขึ้นถึงจุดสูงสุด เพราะอาณาจักรจัมปาก็ เลิก“เกร” และส่งราชทูตนำเครื่องราชบรรณาการไปยังราชสำนัก จีน กระนั้นก็ตามลี้พัทดู (Ly Phat Tu) ยังฉวยโอกาสนำชาวเวียด เข้าสู้รบกับจีนอีกในปี ค.ศ.602 ในขณะเดียวกับที่จัมปานำทัพ เข้ารบกวนชายแดน ราชสำนักสุยส่งนักยุทธศาสตร์ฝีมือดีนามว่า หลิวฟ่ง (Liu Fang) มาควบคุมสถานการณ์ เมื่อปราบชาวเวียด เรียบร้อยแล้วก็ได้รับคำสั่งให้ปล้นเมืองดาเกว้ (Tra-Kieu) ซึ่งเป็น เมืองหลวงของราชอาณาจักรหลินอีในปี ค.ศ. 604

อาณาจักรหลินอีหรือจัมปา เป็นอาณาจักรรุ่นราวคราวเดียวกับอาณาจักรผู้หนันหรืออาณาจักรพนมของเขมรโบราณ ทั้งผู้หนันและหลินอีรับอารยธรรมอินเดีย ประชาชนนับถือศาสนาพุทธ อาณาจักรจัมปาอยู่ประมาณภาคกลางของเวียดนามปัจจุบัน ศูนย์กลางของอาณาจักรอยู่ประมาณเมืองเว้ คนจัมปามีชาติพันธุ์และภาษาใกล้เคียงกับชาวอินโดนีเซีย ครั้งที่หลิวฟังนำทัพจีนเข้าปล้นเมืองคาแก้วในปี ค.ศ.605 นั้นมีสิ่งที่น่าสนใจก็คือ บรรดาของที่จีนนำกลับขึ้นไปยังเวียดนามมีแผนจารึกทองคำสิบแปดแผ่น ซึ่งบันทึกอาศิรวาทถึงกษัตริย์จัมปาที่ล่วงลับไปแล้วสิบแปดพระองค์ จีนได้ขนย้ายห่อพระไตรปิฎกมาด้วย ห่อนี้มีพุทธคำรับอยู่ 1350 เล่มเขียนด้วยภาษาถิ่นจัมปา นอกจากนี้จีนยังนำเอาวงมโหรีของชาวผู้หนัน(เขมรโบราณ)คิดมาด้วย ระหว่างทางกลับนั้น เกิดโรคเท้าช้างระบาด หลิวฟังเองก็ต้องเสียชีวิต(19)

ในระหว่างที่ราชวงศ์สุยปกครองเวียดนามอยู่นั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงระเบียบการปกครองของเวียดนามใหม่ในปี ค.ศ.604 ให้กระชับยิ่งขึ้น มณฑลทหารเจียวจี จิวเจิน และย้อหนัน รวมเข้าด้วยกันเป็นจังหวัดหนึ่งของจีนคือจังหวัดเจียว (Chiao) ศูนย์การปกครองมณฑลเจียวจีคงอยู่ที่เมืองหลุงเปียน ส่วนจวนของผู้ว่าราชการจังหวัดนั้นจัดตั้งใหม่ที่ตำบลซุงผิง (ใกล้ ๆ กับซานฮวย ในสมัยนี้) ราชวงศ์สุยครองอำนาจไม่นานก็ถูกคนในตระกูลลิ้อยิด เมืองฉ่งอานหรือเซียงอาน (Ch'ang-an) ได้ และคนในตระกูลลิ้อสถาปนาราชวงศ์ถังขึ้นในปี ค.ศ.618 ราชวงศ์ถังใช้เวลาปราบปรามศัตรูอยู่เจ็ดปีจึงได้อำนาจเด็ดขาดในปี ค.ศ.626 ในขณะที่อำนาจของราชวงศ์ถังทวีขึ้น จึงให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเจียวกี้อยู่ดูแลเหตุการณ์ก่อนจนกระทั่งถึงปี 622 จึงโอนน้อมต่อจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ถัง

ราชวงศ์ถังปกครองจีนอยู่ระหว่าง ค.ศ.618 ถึง ค.ศ.906 ระยะเวลาสามศตวรรษนี้ระบอบการปกครองของจีนมีระเบียบแบบแผนซับซ้อนที่สุดในโลกในสมัยนั้น ระบบการเมือง เศรษฐกิจ และกิจการอื่นเนื่องด้วยราชสำนักของราชวงศ์ถังกลายเป็นแม่บทของเกาหลี ญี่ปุ่น และเวียดนาม วรรณกรรมชั้นบรมครูของจีนก็เป็นสิ่งที่นักปราชญ์ในดินแดนเหล่านี้ศึกษาและพยายามลอกเลียนแบบ

ในขั้นแรกที่ราชวงศ์ถังปกครองเวียดนาม เวียดนามถูกแบ่งออกเป็นจังหวัด ๆ เล็ก ๆ หลายจังหวัด ขึ้นอยู่กับกองบริหารส่วนกลางสองแห่ง แห่งหนึ่งอยู่ใกล้ซานฮวยอีกแห่งหนึ่งอยู่ใกล้ลุ่มแม่น้ำกา (Ca River) เมื่อการบริหารงานไม่มีประสิทธิภาพ จำนวนจังหวัดก็ถูกลดลงในปี 627(20) ในปีต่อมากองบริหารส่วนกลางทั้งสองแห่งนี้เปลี่ยนชื่อเป็นกองรัฐการ มีอยู่สองแห่งเช่นเดิม และให้มีข้าหลวงใหญ่ประจำอยู่แห่งละคน กลยุทธ์ของราชวงศ์ถังก็

คือให้ข้าหลวงใหญ่ทั้งสองฝ่ายคุมเชิงกัน มิให้อีกฝ่ายหนึ่งสร้างฐานอำนาจในท้องถิ่นได้จนเป็นภัยแก่รัฐบาลกลาง

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างหนึ่งในสมัยการปกครองของราชวงศ์ถังคือ การยกฐานะจังหวัดเจียวหรือเวียดนามขึ้นเป็นรัฐอารักขาแห่งอันหนัน (Protectorate of An Nan) ในปี 679 อันหนัน (หรือที่ฝรั่งเรียกว่าอันนัม) เป็นภาษาจีนแปลว่า “ทางใต้ที่ปราบสงบแล้ว” ก่อนหน้านั้นระหว่างปี ค.ศ.653 ถึง 675 จังหวัดเจียวมีชื่อเสียงในฐานะเป็นศูนย์กลางการเมืองของราชสำนักจีน คนที่หมดอำนาจจากตำแหน่งในราชสำนักเพราะพิพาทการเมืองจะถูกเนรเทศไปอยู่ที่นั่นเป็นการลงโทษ เช่น ลี้ด้าซิง(21) ในปี 635 และเล้งเถียน(22) ในปี 643 ผลก็คือพอมีอยู่บ้างคือผู้ต้องเนรเทศบางคนเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต นักปราชญ์เหล่านี้ทำหน้าที่เป็นพยานะทางอารยธรรมจากเมืองหลวงของจักรวรรดิจีน ในทางปฏิบัติแล้วนักปกครองจีนทั้งหลาย แม้เมื่ออยู่ในอันหนันมักจะจับกลุ่มกันเองเพราะถือว่าตนมีวัฒนธรรมสูง พวกผู้คิดเวียดต้องการจะได้ชื่อว่ามีความวัฒนธรรมสูงเป็นผู้เจริญบ้าง ก็จำต้องประพฤติคนเลียนแบบคนจีนให้ครบทุกอย่าง เป็นค่าน้ำให้ความสนใจศึกษาวรรณกรรมแบบฉบับของจีน แต่งกายและกระทำพิธีบูชาบรรพบุรุษ เช่นเจ้าตามแบบจีน การถือวัฒนธรรมและค่านิยมแบบจีนกลายเป็นสมัยนิยมของชาวเวียด นอกจากนี้ชั้นชั้นสูงหรือครอบครัวเวียดที่มีอิทธิพลมากกว่าสามัญชนเห็นว่าภาระที่ตนเป็นจีนกลาย ๆ นั้นเป็นของจำเป็นเพราะเป็นช่องทางสู่อำนาจ ข้อนี้เป็นจริงดังจะกล่าวต่อไป

ในปี ค.ศ.676 ราชสำนักถังมีพระบรมราชโองการถึงผู้ว่าราชการมณฑลกว๋าง มณฑลเกว๋ย และรัฐอารักขาเจียว (อันหนัน) ให้จัดทำมาตรการและวิธีการคัดสรรคนในท้องถิ่นเข้ารับราชการทุก ๆ ปี ราชสำนักถังมีปัญหามาอย่างนี้ เพราะขาดบุคลากรที่จะทำงานและคนจีนที่เป็นปัญญาชนไม่มีใครจะยอมถูกส่งตัวมารับราชการที่รัฐอารักขาเจียว เหตุผลที่ปัญญาชนจีนไม่ยอมถูกย้ายไปนั้น ผู้เขียนได้เล่าแล้ว แต่ขอยกตัวอย่างอีกสักครั้งหนึ่ง ในปี ค.ศ.627 จักรพรรดิถังไท่ซัง มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ซ้อซัง (Tsu-shang) เป็นข้าหลวงจังหวัดเจียว ซ้อซังอดเอื้อน ทางราชสำนักจึงขอร้อง ปลอบขู่ ซ้อซังก็ไม่ยอมไปสักที จักรพรรดิถังไท่ซังสั่งให้ตัดศีรษะ ก่อนถูกประหารชีวิต ซ้อซังเขียนสารถึงน้องเขยคนว่า เหตุที่ไม่ยอมลงได้ไปรัฐเจียวเพราะ “ทางไต้ฉันขึ้นชื่อว่าเป็นดินแดนแห่งไ้ป่า หากเราไปที่นั่นก็จะมีไ้คั่นกลับมา”

ราชวงศ์ถังสามารถคุมสถานการณ์ในจักรวรรดิจีนได้อย่างมีเสถียรภาพโดยเฉพาะเมื่อถึงยุคทองของจักรพรรดิซวนซุง (Hsuan Tsung, 713-755) จีนให้ความสนใจเวียดนามมากขึ้น ในรัช

กาลของชวามุนีเอง ลู่อ้อซึ่งเป็นข้าหลวงใหญ่แห่งรัฐ ได้ชักชวนให้ประชาชนชาวเวียดหันมานิยมลัทธิบูชาพระจักรพรรดิ พุทธกรรมของลู่อ้อ (722-751) แสดงถึงความพยายามของนักปราชญ์จีนที่จะปลงล้างความเชื่อของประชาชนที่ติดอยู่กับประเพณีท้องถิ่น และเป็นความพยายามของลู่อ้อที่จะล้างสมองชาวเวียดให้เบนความจงรักภักดีจากรัฐอันหนันไปที่จักรวรรดิจีน ลู่อ้อมิใช่มือใหม่ในรัฐอันหนันเพียงแต่เริ่มรับตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ในปี ค.ศ.722 ก่อนหน้านั้นการปกครองขาดทำนองคลองธรรม ราษฎรถูกเก็บภาษีอย่างหนัก พวกเวียดจับอาวุธขึ้นต่อสู้เจ้าหน้าที่รัฐครั้งแล้วครั้งเล่าที่สำคัญคือการกบฏของพวกชวามานในปี 687 และการกบฏที่ไม่ทุกลอน (Mai Thuc Loan) เป็นผู้นำในปี 722 เฉพาะในการกบฏครั้งหลังมีประชาชนเข้าร่วมด้วย 32 จังหวัด รวมทั้งพวกจามเงินหล้า (เขมร) และพวกจินลาน (นักประวัติศาสตร์ไม่แน่ใจว่าเป็นคนพวกไหน แต่อาจเป็นชนชาติลาวก็ได้) ไม่ทุกลอนยึดอันหนันได้ทั้งหมดและตั้งตนเป็น“กษัตริย์จักรพรรดิ” ปฏิกริยาของราชวงศ์ถังก็เข้ารูปเดิมของจีนคือส่งขุนพลไปปราบ ครั้งนี้เป็นหน้าที่ของสมุหนราชองครักษ์นามว่ายางซื่ออู ผู้สามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้อย่างรวดเร็ว

ความสงบสุขภายในอันหนันมีอยู่ประมาณสามสิบปี พลันสมัยลู่อ้อก็เกิดวุ่นวายอีก ทางจักรวรรดิจีนเองกำลังเผชิญกับปัญหาภายนอกของข้าหลวงใหญ่จีนในแมนจูเรีย ในปี ค.ศ.755 พวกชาวเวียดฉวยโอกาสเป็นกบฏอีกในปี่รุ่งขึ้น ข้าราชการจีนถูกขับออกจากอันหนันอย่างกระเซอะกระเซิง จีนเสียเวลาปราบปรามกว่าจะเรียบร้อยก็ล่วงเข้าปีค.ศ.758 ทางราชสำนักจีนเห็นว่าผู้ปกครองจีนฝ่ายพลเรือนคุมสถานการณ์ไว้ไม่ได้ จึงยกฐานะข้าหลวงใหญ่รัฐอันหนันเป็นมณฑลกลาโหม ส่วนชาวเวียดก็ดำเนินการต่อสู้แบบกองโจรต่อไป และสามารถรึงความจีนได้อย่างหนักในปี ค.ศ.760, 762 และ 767 มณฑลกลาโหมจีนประจำอันหนันใช้มาตรการตอบโต้ จนการกบฏค่อยซบเซาไปในปี ค.ศ. 769 กระนั้นก็ตามข้าราชการจีนก็ไม่ค่อยยินยอมกลับไปปฏิบัติงานในอันหนันอีก จนกระทั่งมณฑลกลาโหมยืนยันว่าอันหนันนั้นปลอดภัยแล้วสำหรับคนจีน พอเข้าปี 771 ข้าราชการจีนจึงผ่อนคลายความกลัวและค่อย ๆ ทอยยกกันกลับมาอันหนันทำหน้าที่ตามปกติต่อไป

ผู้เขียนขอออกนอกเรื่องสักครั้งหนึ่งในครั้งหลังของศตวรรษที่ 8 รัฐอันหนันมีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะระหว่างสองทศวรรษหลัง ความสงบในช่วงนั้นเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้อันหนันมั่งคั่งกว่าก่อนมา แต่เหตุการณ์ในเมืองจีนมีส่วนส่งเสริมด้วยเช่นกัน กล่าวคือภายหลังปี ค.ศ.758 ซึ่งพวกอาหรับและเปอร์เซียเข้าปล้นเมืองกวางตุ้งแล้ว เมืองกวางตุ้งซึ่งมีฐานะเป็นเมืองท่าลด

ความปลอดภัยแล้ว พวกพ่อค้าโพ้นทะเลจึงหันมายังเมืองท่าอันหนันจนถึงขนาดว่าในทางเศรษฐกิจแล้ว อันหนันเกือบจะแทนที่กวางตุ้งเลยทีเดียว

เหตุการณ์ภายในรัฐอารักขาอันหนันตลอดครั้งแรกของทศวรรษที่เก้า นั้นขาดสีสันในทางการเมือง สำหรับทางด้านวัฒนธรรม นับได้ว่าเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อโดยที่พระพุทธศาสนาเริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคมเวียดนับแต่ปี ค.ศ.820 อย่างจริงจัง ภัยที่เกิดแก่รัฐอารักขาอันหนันเป็นภัยภายนอก อาณาจักรจัมปาสยังถือโอกาสเข้าปล้นตามเขตชายแดนด้านใต้เป็นครั้งคราว (มีสำคัญเพียงครั้งเดียวในปี ค.ศ.809) ภัยที่น่ากลัวที่สุดของอันหนันคือภัยจากอาณาจักรหนานเจ้า กษัตริย์หนานเจ้า (ซึ่งเคยเชื่อกันว่าเป็นคนไทย) ขอมรับในอำนาจของราชวงศ์ถังมาก่อน ต่อมาจึงกับหนานเจ้ามีปัญหากว้างขวางแดนกวางสีในปีค.ศ.817-818 กษัตริย์หนานเจ้าจึงคอยหาโอกาสที่จะผนวกดินแดนของจีน โอกาสทองมาถึงในปี 854 เมื่อลิโจเป็นข้าหลวงใหญ่ของอันหนัน ข้าหลวงใหญ่ผู้นี้เชื่อว่ามีความโหดเหี้ยมที่สุด ความผิดพลาดครั้งใหญ่ของเขาคือความพยายามที่จะขยายอำนาจการปกครองไปยังบริเวณห่างไกลในหุบเขาเล็กอันเป็นอาณาบริเวณของชาวภูเข่า อันประกอบไปด้วยชนกลุ่มน้อยหลายชาติ เป็นต้นว่าไทยลาวและมั่ว พวกนี้ถูกกดขี่มากจึงมองหาที่พึ่ง รัฐที่มีที่ท้าวจะรุ่งเรืองขึ้นมาแข่งบารมีกับจีนเห็นมีอยู่รัฐเดียวคือหนาน ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้จึงไปฝากตัวสวามิภักดิ์

เวลาที่หนานเจ้าจะยกกองทัพมาตีอันหนัน พวกเวียดที่ไม่พอใจการปกครองของจีนก็พลอยผสมโรงก่อความวุ่นวายหวังว่าทัพหนานเจ้าจะกรีธามาโปรด การกบฏภายในเริ่มขึ้นก่อนที่จังหวัดซุงในปี ค.ศ.857 พวกหนานเจ้าก็เตรียมแทรกแซงทันที ทัพหนานเจ้ารีบหันมาถึงถึงทางที่ถูกทัพจีนของวังเซอะ (Wang Shih) สะกัดไว้ได้ จีนกับหนานเจ้าคุมเชิงกันอยู่สองปีเศษ แม่ทัพจีนวังเซอะก็ถูกเรียกตัวขึ้นไปป้องกันพรมแดนทางด่านเหนือ ซึ่งจักรพรรดิจีนทรงเห็นว่าสำคัญกว่า หลี่ฮู (Li Hu) แม่ทัพจีนคนใหม่ปราศจากความสามารถ ต้องเสียรัฐยุ่งให้กับทัพหนานเจ้า และเสียอำนาจการปกครองให้แก่ตระกูลโด และยกย่องให้ตระกูลโดเป็นใหญ่ในอันหนัน ปีหนึ่งถัดมา หนานเจ้าเคลื่อนทัพเข้าประชิดอันหนัน เผอิญแม่ทัพจีนที่ตั้งรับอยู่ ณ เมืองยู่่งประหลาดคิดทำนองคลองธรรม ทหารได้บังคับบัญชาไม่มีใจอยากรบ หันมาเล่นงานแม่ทัพผู้นี้คือไซซิง ไซซิงต้องหนีเอาตัวรอด ความที่มีความคิดเป็นชนนักคิด หลังไม่อาจสู้หน้าราชสำนักจีน จึงฆ่าตัวตาย

ตอนที่ทัพจีนระส่ำระสายอยู่นั้น หนานเจ้าก็รุกฆาตทันทีในปี ค.ศ.863 โดยปิดล้อมเมืองเหลอเจิ้ง (Lo-ch'eng) อันเป็นเมืองหลวงของอันหนัน ทหารในเมืองป้องกันเมืองอยู่ได้ 24 วัน เมือง

เหลือเจิ้งก็แตก พวกชาวเขาที่พกความเคียดแค้นมานานพากันหลังทะเล็กตามทัพหนานเจ้าเข้าปล้นเมืองฉงฉวนเอาสิ่งของมีค่าต่าง ๆ ไปสิ้น นายทัพหนานเจ้าผู้หนึ่งกับทหารสองหมื่นได้รับคำสั่งให้อยู่รักษาการ ไม่ชำนาญเท่าไร ราชสำนักถึงมีคำสั่งให้นายทัพผู้สามารถชื่อ เกาเถียน (Kao Pien) พร้อมด้วยกำลังทหารห้าพันคนมุ่งหน้าไปสกัดทัพเสริมของหนานเจ้า กองลำเลียงเสบียงของหนานเจ้าจึงถูกตัดขาด ถึงปี 886 แม่ทัพหนานเจ้ายังถูกรังควานจากชาวเวียดอีก เพราะเหตุว่าการปกครองของหนานเจ้า ก็ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของเจ้าของถิ่น ชาวเวียดต้องการให้หนานเจ้าเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการกำจัดจีนออกไป และไม่ต้องการให้ทั้งทัพยึดครองอยู่ ผลสุดท้ายของเจิ้งจิน (Yang Hsu-Chin) แม่ทัพหนานเจ้าที่ยึดครองอันหนันอยู่ต้องล่าถอยกลับไป

ความเสื่อมของราชวงศ์ถังมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ลงของความเสื่อมคือราชสำนักจีนไม่สามารถรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมืองได้ บรรดาขุนพลทางใต้ต่างแย่งชิงกันเป็นใหญ่ ในปี ค.ศ.880 กองทัพจีนที่รักษาการอยู่ในเมืองต้าหลอ (Ta-lo) หรือฮานอชิงเข้าเป็นกบฏขับไล่มนตรีกลาโหมแห่งเมืองคือส่งกษัตริย์ออกจากอันทัก จากนั้นเป็นต้นมาขุกถั่วซู่ (Khuc Thua Du) ชาวเวียดนามผู้มีอิทธิพลยึดอำนาจได้ขุกถั่วซู่ยังมีกล้าประกาศตนเป็นเอกราช เพียงแต่ตั้งตนเป็นข้าหลวงใหญ่ทหารของอันหนัน และเพื่อให้คนนับถืออำนาจของตนจึงขอพระราชทานคำประกาศยืนยันฐานะของตนจากจักรพรรดิจีน ราชสำนักจีนยังไม่อยู่ในฐานะที่จะปราบปรามได้ จึงยอมรับฐานะของขุกถั่วซู่ทั้งโดยนิตินัยและพฤตินัย



ขุกถั่วซู่ปกครองอันหนันอยู่จนถึงปี 906 เมื่อเขาตาย ตระกูลขุกตกปกครองอันหนันมาโดยตลอดภายใต้ร่มอำนาจของราชสำนักถึง ราชสำนักจีนคงจะไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องนัก แต่อย่างไรก็ตามนี่นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความเป็นชาติที่แท้จริงของเวียดนาม ข้อที่น่าสังเกตคือลักษณะหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามมีจุดกำเนิดที่นี้ลักษณะพิเศษที่ว่านี้คือ ชาวเวียดนามจะยอมรับความเป็นใหญ่ของจีนในทางนิตินัย แต่ไม่ยินดียิต่อรับการปกครองของจีนโดยพฤตินัย ในช่วงเวลา 24 ปี (906-930) ผู้ปกครองอันหนันอย่างแท้จริงคือตระกูลขุก ซึ่งเป็นเชื้อสายเวียดมิใช่จีน ถ้าตราบใดที่จีนไม่คิดจะกลับมาปกครองเวียดนามอีกด้วยตนเอง ตราบนั้นก็ไม่ต้องรบกัน

เหตุการณ์สำคัญในปี 930 คือกองทัพของราชวงศ์ซัน (สายใต้) ซึ่งเป็นหนึ่งในบรรดาขุนพลที่ตั้งราชวงศ์ขึ้นมาแข่งกันในตอนนี้ได้ยกกองทัพเข้ามายึดลุ่มแม่น้ำห่ง (ลุ่มน้ำแดง) และลุ่มล่างอำนาจของตระกูลขุก อันนี้เป็นความพยายามของฝ่ายจีนที่จะปกครองอันหนันโดยทางพฤตินัย ในปี ค.ศ.931 ชาวดินหึงเง (Duong Dinh Nghe) นำทัพชาวเวียดจากจังหวัดอ้าย (Ai) เข้ามารบโจมตีและเอาชนะทัพจีนที่ยึดครองลุ่มแม่น้ำห่งได้ ชาวดินหึงเงยังมีอาจหาญประกาศเอกราชของเวียดนาม เพียงแต่รับสืบทอดตำแหน่ง “ข้าหลวงใหญ่ฝ่ายทหาร” แห่งรัฐอันหนัน เขาปกครองอันหนันอยู่ 7 ปีก็ถูกลอบสังหารโดยคู่แข่งผู้หนึ่งคือกิวกงเทียน (Kieu Cong Tien) ขุนพลจากจังหวัดเฟิง (Feng) ซึ่งเวียดนามเรียกว่าฟง (Phong)⁽²³⁾ กิวกงเทียนรู้ว่ามีฐานะไม่มั่นคงและไม่เป็นที่นิยมของชาวเวียดจึงขอความช่วยเหลือจากราชสำนักจีน ราชสำนักจีนเห็นเป็นโอกาสที่จะกลับไปปกครองอันหนันใหม่โดยตรงจึงส่งกองทัพบกมาแทรกแซง ผู้นำชาวเวียดต่อต้านจีนและกิวกงเทียนก็ถึงไ้เสียชีวิตบุตรเขยของชาวดินหึงเงที่ถูกลอบฆ่า ทัพจีนถูกตีแตกกระจัดกระจายในปี 938 ที่บริเวณแม่น้ำบั๊กคังนับแต่นั้นมาราชวงศ์ซัน (สายใต้) มิได้ปรากฏเป็นภัยแก่อันหนันอีก⁽²⁴⁾

กิวกงเทียนเป็นชาวจังหวัดเฟิงซึ่งอยู่ติดชายแดนจีน คงได้รับอิทธิพลจีนและนิยมจีนส่วนไ้กิวเทียนซึ่งอยู่ก่อนไปทางใต้และอิทธิพลจีนยังแทรกซึมไปไม่มากนักถ้าหากจะเทียบกับที่เฟิงหรือเขา

นักประวัติศาสตร์ถือว่าปี 939 ซึ่งไ้กิวเทียนประกาศตนเป็นกษัตริย์แห่งราชอาณาจักรอันหนันที่เมืองโกลัว (Co-loa) เป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่อในประวัติศาสตร์เวียดนามประการแรกนั้น เวียดนามเป็นเอกราชโดยสมบูรณ์จากจีนเป็นครั้งแรก ประการที่สอง พัฒนาการทางการเมืองของเวียดนามเริ่มเป็นรูปเป็นร่างเพราะความเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์ภายในอันหนันเอง ประการสุดท้าย แม้เวียดนามจะเป็นเอกราชในทางการเมือง แต่ในทางวัฒนธรรมแล้ว เวียดนามยังเห็นว่าจีนเป็นผู้นำอยู่ ลักษณะเฉพาะของเวียดนามคือวัฒนธรรมจีนกับการต่อต้านการรุกรานของจีนเป็นสิ่งที่หล่อหลอมให้ชาวเวียดนามมีความรู้สึกสำนึกว่าจีนนั้นเป็นชาติหนึ่ง เวียดนามนั้นเป็นอีกชาติหนึ่ง ราชสำนักจีนพยายามที่จะนำเวียดนามเข้ามาสู่ไ้ร่มอำนาจทางการเมืองของจีนหลายครั้งหลายครา รวมทั้งความพยายามที่จะแทรกแซงกิจการภายในของเวียดนาม เมื่อผู้นำชาวเวียดแตกกันเป็นหลายฝักหลายฝ่าย เช่น ในปี 980, 1076, 1258, 1285, 1288, 1428, และ 1788 มีอยู่เพียงครั้งเดียวที่จีนสามารถยึดครองเวียดนามได้ คือระหว่างปี 1407 ถึง 1427 ในรัชสมัยพระจักรพรรดิหยงไ้ (Yung-lo) ผู้ทรงปรีชาสามารถแห่งราชวงศ์หมิง ประเพณีการต่อต้านจีนกลายเป็นประเพณีการต่อต้าน

การปกครองของต่างชาติที่มีความรุนแรงมาโดยตลอดไม่ว่าผู้ที่เข้ามาปกครองจะเป็นฝรั่งเศสหรือสหรัฐอเมริกา

ราชวงศ์ซ้องเริ่มต้นมาเมื่ออาณาจักรจินในปี 960 แต่สามารถจะรวบรวมจีนให้เป็นปึกแผ่นได้ในปี 980 ช่วงเวลาดังกล่าวนั้นจีนกำลังยุ่งกับเรื่องภายใน จึงเปิดโอกาสให้เวียดนามได้หายใจเป็นของตัวเอง ใญ่เกวียนกษัตริย์พระองค์แรกของเวียดนามปกครองเวียดนามได้ถึงปี 944 ก็สิ้นพระชนม์ ราชอาณาจักรอันหนั้นแตกเป็นก๊กเป็นเหล่าอีก นักประวัติศาสตร์จึงเรียกยุคนี้ว่า “สมัยสิบสองขุนพล” กว่าจะมีอัคริณมาช่วยเข้ามาช่วยแผ่นดินให้สงบเรียบร้อยก็ล่วงเข้าถึงปี 968 ในปีนี้เอง ดินห์โบลิन्ह (Dinh Bộ Lĩnh) ประกาศตนเป็นจักรพรรดิแห่งอาณาจักรไคโกเวียดที่เมืองโหวลู่ อีกสามปีต่อมา ดินห์โบลิन्हก็ออกระเบียบราชสำนักตามแบบจีน แต่การสืบราชสันตติวงศ์ในเวียดนามสมัยก่อนมีอยู่น้อยครั้งมากที่จะสงบเรียบร้อย เพราะองค์พระมหากษัตริย์ถูกแวดล้อมไปด้วยผู้ประจบสอพลอและขุนนางที่มักใหญ่ใฝ่สูง

จักรพรรดิดินห์โบลิन्ह ซึ่งเป็นจักรพรรดิพระองค์แรกของ

เวียดนามถูกลอบปลงพระชนม์ในปี 979 พร้อมด้วยพระราชโอรสองค์โตขณะที่กำลังผลอยหลับไปหลังจากเสวยน้ำจั้นช์ ราชโอรสองค์ต่อมาที่มีสิทธิ์ขึ้นเสวยราชสมบัติต้องมีพระชนมายุเพียงห้าชันษา พระจักรพรรดิผู้ทรงพระเยาว์ก็ถูกถอดออกจากตำแหน่งและพระราชชนนีเปิดทางให้ เลอโฮอัน (Le Hoan) ชาวฮ้อซึ่งดินห์โบลิन्हแต่งตั้งเป็นสมุหกลาโหมขึ้นครองราชบัลลังก์ ระหว่างที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ในไคโกเวียดนั้น เป็นระยะเวลาที่ราชวงศ์ซ้องกำลังมีอำนาจสูงส่ง ในปี 980 ราชสำนักของจักรพรรดิไท่ซุง (976-997) มีพระราชสาส์มมาถึงโหวลู่ บัญชาให้อาณาจักรไคโกเวียดยอมอ่อนน้อม (พระราชสาส์นดังกล่าว ผู้เขียนได้แปลไว้ข้างต้นเรื่องแล้ว) ราชสำนักแห่งไคโกเวียดไม่ยอมสยบให้ ดังนั้นในฤดูใบไม้ผลิ ปี 981 กองทัพของราชวงศ์ซ้องจึงรุกเข้ามายังเวียดนามทั้งทางบกและทางชายฝั่งทะเล ก่อนที่ทัพบกและทัพเรือจะรวมกำลังกันเข้าโจมตีไคโกเวียดได้นั้น เลอโฮอัน เอาชนะกองทัพจีนตีพ่ายไปทั้งสองทาง

ความต้องการของราชวงศ์ซ้องที่จะบังคับให้เวียดนามยอม



นายพลโว เหงียน ซัป แม่ทัพใหญ่ฝ่ายเวียดนามที่กำลังอธิบายกลศึกให้บรรดานายทหารฟัง ในถ้ำบนยอดเขาสูงหนึ่ที่อยู่ใกล้บ่อนเตียนเบียนฟู

รับการปกครองของจีนอีกเป็นสิ่งที่ไม่น่าแปลกใจแต่อย่างใด เพราะจีนปกครองเวียดนามมาก่อนนับร้อย ๆ ปี แต่ความสามารถของเวียดนามที่ต่อต้านจีนได้นั้นเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ในปี 981 กองทัพของประชาคมความปรารถนาอย่างยั่งยืน และความเสียหายนั้นมีมากจนทำให้ราชสำนักจีนต้องทบทวนนโยบายเกี่ยวกับเวียดนามเสียใหม่ เท่าที่ผ่านมามีจีนปกครองเวียดนามด้วยความยากลำบาก ผลได้ไม่เท่าผลเสีย ทางด้านเวียดนามเล่า จีนนั้นเป็นศัตรูผู้ยิ่งใหญ่ เวียดนามไม่มีวันเอาชนะได้ ในทางปฏิบัติแล้ว หากเวียดนามยอมรับอำนาจของจักรพรรดิจีน ราชสำนักจีนซึ่งได้รับบทเรียนเรื่องการบุกเวียดนามมาก่อนก็จะยอมประนีประนอมด้วย นี่เป็นที่มาของพื้นฐานความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับเวียดนาม เวียดนามส่งทูตไปยังราชสำนักจีนและถวายบรรณาการเท่าที่เป็นการยอมรับอำนาจจีนในทางนิตินัย แต่ในทางพฤตินัยเวียดนามเป็นประเทศเอกราช แนวนโยบายนี้ทั้งสองฝ่ายยึดถือปฏิบัติกันมาโดยตลอด จนกระทั่งถึงสมัยที่พวกมองโกลยึดครองจักรวรรดิจีนได้โดยสิ้นเชิงในปี 1279

กูปไลข่าน จักรพรรดิจีนแห่งราชวงศ์หยวน (Yüan) พระองค์ว่ายิ่งใหญ่ที่สุดในโลก เพราะขยายอาณาเขตของพวกมองโกลไปไกลถึงเปอร์เซียและยุโรปตะวันออก แม้ก่อนเอาชนะราชวงศ์ซ้องได้ในปี 1278 ในการยุทธทางทะเลใกล้ฮ่องกง กูปไลข่านได้เปลี่ยนนโยบายและความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานกับชนชาติทางทิศใต้ใหม่ ทูตจากราชวงศ์หยวนเดินทางไปยังราชสำนักของญี่ปุ่น สุโขทัย อังวะ กัมพูชา ไทเวียด ชาว และจัมปาถือเอาพระราชโองการของกูปไลข่านไปด้วย

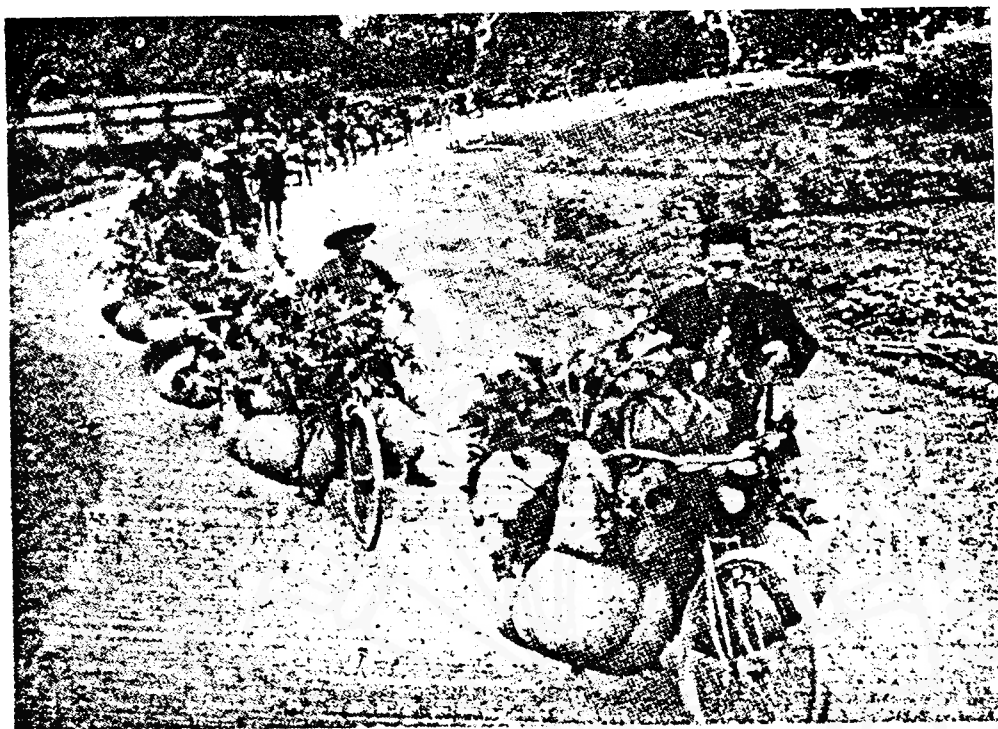
คำบัญชาของกูปไลข่านนั้นขัดต่อประเพณีความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเพื่อนบ้านอย่างรุนแรง นั่นคือ มีพระบรมราชโองการให้กษัตริย์ญี่ปุ่น สยาม ไทย พม่า กัมพูชา ไทเวียด ชาว รวมทั้งจัมปาเดินทางไปปักกิ่งเพื่อเสนอเครื่องราชบรรณาการด้วยพระองค์เอง แม้ใครขัดจีนจะถูกโจมตี คำร้องเรียนนี้เป็นสิ่งที่กษัตริย์ญี่ปุ่นและผู้ครองรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยอมรับไม่ได้ ทูตของกูปไลข่านที่ไปรัฐหลายรัฐต้องรับกรรมถูกทำให้เป็นทีละอาช เช่นทูตที่ไปราชสำนักพม่าที่เมืองอังวะถูกสำเร็จโทษ (1273) และทูตที่ไปราชสำนักสิงคโปร์ของชาวที่ถูกตัดจมูก มีแต่ราชสำนักสยามเท่านั้นที่ดูเหมือนจะส่งองค์รัชทายาทไปถวายเครื่องราชบรรณาการ ส่วนราชสำนักอื่น ๆ ไม่ยอมอ่อนน้อมให้เพราะถือว่าเป็นการเสียเกียรติยศ

สำหรับไต้หวันนั้น เนื่องจากอยู่ใกล้จีนที่สุด จึงถูกรังควานก่อนชาติอื่น ในปี ค.ศ. 1257 ทัพมองโกลเข้าโจมตีอันหนันจากยูนนาน (ซึ่งตกเป็นของมองโกลมาแต่ปี 1253) และยึดได้ทันล่อง

(ฮานอย) อันเป็นเมืองหลวง แต่ชาวเวียดนามก็รวมตัวกันคิดและใช้ยุทธวิธีแบบกองโจรขับไล่พวกมองโกลออกไปจากเมืองทันล่อง ในการบุกอันหนันเป็นครั้งที่สอง เจ้าโตกัน (Togan) ราชโอรสของกูปไลข่าน เป็นผู้บัญชาการเอง ยึดได้ฮานอยในปี 1285 แต่ไม่นานเท่าใดก็ต้องถอนทัพออกไปอีก เพราะโตกันไม่สามารถทำลายแหล่งช่องสุมน้ำลึงของชาวเวียด (ซึ่งนำโดยเจ้าชั่นนอตอน Tran Nhon Ton) ภายในป่าและภูเขาสูงได้ในปี ๑๒๘๗ กูปไลข่านมีพระราชโองการให้บุกยึดไต้หวันอีกเป็นหนที่สอง คราวนี้ทัพมองโกลยึดได้ฮานอยอีกเพราะกำลังพลมากกว่า อย่างไรก็ตาม การรบบแบบกองโจรของชาวเวียดสร้างความรำคาญแก่พวกมองโกลมากจึงต้องถอยทัพไปเป็นครั้งที่สาม

ความพยายามของมองโกลที่จะกดขี่พม่า ชาว และญี่ปุ่นประชาคมลัทธิลัทธิอย่างมา กัมพูชาเป็นประเทศแรกที่เสนอตนยอมสวามิภักดิ์ต่อกูปไลข่านในปี 1283 แต่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์แบบเดิมที่มีมาแต่ครั้งราชวงศ์ซ้อง กูปไลข่านเห็นว่าไม่มีทางจะบังคับชนชาติเหล่านี้ได้จึงยอมรับเครื่องราชบรรณาการจากชาว จัมปา ไทเวียด เป็นการเพิ่มเติม บรรณาการนี้ถือว่าเป็นเครื่องหมายของเกียรติยศแก่จักรพรรดิจีน

ราชวงศ์มองโกลถูกโค่นล้มในปี 1400 โดยราชวงศ์หมิง ในปี 1403 จักรพรรดิหมิงทรงพระนามว่าหยู่งไต้ ทรงพระปรีชาสามารถมาก เวลาเดียวกันเวียดนามกำลังอยู่ในภาวะเสื่อมโทรมเพราะสงครามกับจัมปาจึงถูกราชวงศ์หมิงฉวยโอกาสโจมตีในปี 1406 พอปีถัดมาราชอาณาจักรไต้หวันก็ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจีน มีฐานะกลับไปเป็นจังหวัดเฉียวจีเหมือนเมื่อครั้งอยู่ใต้การปกครองของราชวงศ์ถัง การปกครองเวียดนามของราชวงศ์หมิงนั้นยาวนานแต่ยี่สิบปี เพราะเมื่อหยู่งไต้เสด็จสวรรคต ในปี 1425 พวกเวียดก็เริ่มเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อเอกราชอย่างจริงจังภายใต้การนำของเลอเลอย (Le Loi) แต่ระยะสั้น ๆ นี้มีความสำคัญอย่างมากต่อพัฒนาการทางการเมืองและสังคมของเวียดนาม จีนพยายามล้างความคิดของชาวเวียดให้เป็นอย่างจีนมากที่สุด ระบอบการปกครองก็เปลี่ยนเป็นแบบจีนทุกกระบวนการ จีนนำระบบการสอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการมาใช้อย่างกว้างขวางยิ่งกว่าสมัยไต้หวันเป็นเอกราช มีบันทึกว่า ผู้ปกครองจีนคัดเลือกนักศึกษาจำนวน 161 คน จากไต้หวันไปสอบแข่งขันที่เมืองหลวงจีน ผู้ที่ผ่านการสอบคัดเลือกระดับต่าง ๆ ถือว่าเป็นปัญญาชนของสังคมเวียดนาม การปกครองของราชวงศ์หมิงเป็นช่วงเวลาที่เปิดทางให้ปัญญาชนสร้างฐานอำนาจ และพวกนี้ได้กลายเป็นอภิชนฝ่ายพลเรือนในราชสำนักเวียดนามและเป็นผู้แข่งขันกับอภิชนทหาร หรือกลุ่มผู้ติดตามจักรพรรดิเลอเลอยจากแคว้นหันหัว (Thanh Hoa) หรือจังหวัดฮ่ายเลิม



กับการขนส่ง
ของเวียดนามที่
ระหว่างรบกับ
กองพลการ
ยาน ๒ ล้อ
นับพันๆ
คันลำเลียงเสบียงอาหาร
และอาวุธยุทธภัณฑ์มา
บ่อนกองทัพ และแต่ละ
คันสามารถบรรทุกสัม-
ภาระได้ถึง ๔๕๐ ปอนด์

ในขณะที่ราชสำนักจีนดูแคลนไคว่เจ็ด จักรพรรดิของไคว่เจ็ดถือพระองค์ว่าอยู่ในโลกวัฒนธรรมขงจื้อแบบเดียวกับจีน ในทางการเมืองจักรพรรดิไคว่เจ็ดเรียกจักรพรรดิจีนว่า “จักรวรรดิเหนือ” และเรียกอาณาจักรไคว่เจ็ดว่า “จักรวรรดิใต้” เป็นเครื่องหมายแสดงว่าไคว่เจ็ดนามไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าจีน

นับแต่จักรพรรดิเลอเลอยปลดแกราชวงศ์หมิงไคในปี 1427 โดยปิดล้อมกองทัพจีนที่เมืองกลางซอนใกล้พรมแดนจีน-เวียดนามแล้ว ความมั่นคงของเวียดนามมิได้ขึ้นอยู่กับภัยจากการรุกรานของจีนเท่ากับการแก่งแย่งชิงอำนาจกันเองภายในราชสำนัก เมื่อจีนถอนทหารไปแล้ว จักรพรรดิเลอเลอย ก็รับส่งเครื่องราชบรรณาการไปราชสำนักจีนทันที จีนนั้นเมื่อเห็นว่าเวียดนามเป็นปึกแผ่นก็พอใจ ถ้าทราบไคว่เจ็ดยังส่งเครื่องราชบรรณาการมายังปักกิ่งทุก ๆ สามปี

แต่เดิมนั้นแคว้นเจียวจีของจีน ซึ่งต่อมาเป็นรัฐไคว่เจ็ด มีพรมแดนใต้สุดจดอาณาจักรลินฮ้อหรือจัมปาตรงบริเวณเมืองเว้ปัจจุบัน นับแต่ศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมาจนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 15 เวียดนามทำสงครามขับเกี่ยวกับกัมพูชาและจัมปามาโดยตลอดที่น่าสังเกตคือกัมพูชาไม่เคยทำสงครามชนะไคว่เจ็ดเลย พระเจ้าสุริยวรมัน ซึ่งทรงพลาญภาพที่สูงสุดในเอเชียอาคเนย์ในครั้งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 12 ทรงกรีธาทัพย่ำยีจัมปากับไคว่เจ็ดในปี 1123, 1128 และ 1138 สงครามสามเส้ายุคนี้ดำเนินไปเป็นเวลาเกือบ

สามสิบปี พระเจ้าสุริยวรมัน จึงสามารถปล้นเมืองวิชัยของจัมปาจนราบเป็นหน้ากลองในปี 1145 ถัดมาอีกห้าปีพระมหากษัตริย์เขมรพระองค์นี้ ทรงกระเตรียมทัพขนาดใหญ่บุกไคว่เจ็ดอีก แต่การณรงค์ของพระองค์ประสบความล้มเหลว นี่เป็นครั้งเดียวที่เขมรเป็นภัยยิ่งใหญ่สำหรับไคว่เจ็ดนาม

การขยายอาณาเขตของไคว่เจ็ดมาทางใต้เริ่มขึ้นทันทีหลังจากที่ไคว่เจ็ดนามเป็นเอกราช ไคว่เจ็ดมองว่ากษัตริย์จามเป็นภัยสำหรับความอยู่รอดของไคว่เจ็ดนาม เพราะกษัตริย์จามเคยขึ้นอาสาจีนจะช่วยตีกระหนาบไคว่เจ็ดจากทางใต้เพื่อให้จีนกลับมาปกครองเวียดนามอีก เมื่อทัพจีนราชวงศ์ซ้องถอยไปจากอันหนันในปี 982 ไคว่เจ็ดหันมาเล่นงานอาณาจักรจัมปาทันที จากนั้นมาจัมปาค่อยเป็นฝ่ายรับอยู่เกือบข้างเดียว โดยเฉพาะเวลาที่จัมปาค่อยทำศึกทางเขมรอีกด้านหนึ่ง มีอยู่บ่อยครั้งที่กษัตริย์จามส่งทูตไปของความคุ้มครองจากราชสำนักจีน เช่นในปี 972, 984, 1042 และ 1076 จีนนั้นไม่ค่อยเต็มใจช่วยเพราะการกระเตรียมทัพเป็นการสิ้นเปลือง ในปี 1076 ราชวงศ์ซ้องวางแผนบุกไคว่เจ็ดจากทางเหนือ และให้อาณาจักรเขมรกับจัมปามุ่งไคว่เจ็ดจากทางใต้ แต่เผอิญจีนต้องหันไปจัดการกับพวกกิตาน (Kitan) ในมองโกลเสียก่อนเลยไม่ได้ปฏิบัติตามแผน²⁷ ในปี 1068 ไคว่เจ็ดเริ่ม “เคลื่อนลงใต้” โดยการผนวกดินแดนสามจังหวัดเหนือสุดของจัมปาที่อยู่ติดพรมแดนไคว่เจ็ด และบริเวณภาคกลางของไคว่เจ็ดนามในปัจจุบัน

สมัยที่ราชวงศ์ลี่ (Ly) ปกครองเวียดนาม (ค.ศ. 1010–1225) การขยายดินแดนลงไปทางใต้เป็นไปด้วยเหตุผลหลายประการ ประการแรกไคเวียดต้องการลดอำนาจอาณาจักรจัมปา ประการที่สองเป็นเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ ในสมัยก่อนกำลังคนเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุด การได้ครอบครองดินแดนจามหมายความว่าไคเวียดเก็บภาษีได้เพิ่มขึ้นอีก ประการที่สามอย่างที่ C.P. Fitzgerald ชี้ให้เห็น การขยายพรมแดนเป็นนโยบายที่รัฐบาลไคเวียดต้องการเพื่อให้ชาวเวียดมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน เวียดนามใช้กลยุทธ์ของจีนในการส่งประชาชนของตนไปตั้งถิ่นฐานในเขตยึดครองใหม่ แล้วเผยแพร่วัฒนธรรมเวียดนามไปด้วย ประการสุดท้ายเรามีเหตุผลพอที่จะเชื่อได้ว่าในลุ่มแม่น้ำแดง ประชาชนเริ่มหนาแน่นขึ้น ชาวบางส่วนของจีนได้รับการสนับสนุนให้ไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในเขตที่ยึดครองจากจัมปา

ราชวงศ์ซันห์ (Tranh) ซึ่งขึ้นมามีอำนาจต่อจากราชวงศ์ลี่ ในระหว่างปี 1225–1400 ดำเนินนโยบายแบบเดียวกับราชวงศ์ลี่ ก่อน เมื่อถึงปี 1306 ไคเวียด ได้ขยายพรมแดนลงมาถึงบริเวณที่เป็นเมืองดานังในปัจจุบัน จัมปามีได้สิ้นสุดฤทธิ์ไปโดยง่าย ในทศวรรษ 1370 มหากษัตริย์จามทรงพระนามว่า เชบองงา (Che Bong Ngha) ได้ทรงนำเกียรติยศกลับคืนสู่จัมปาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อทรงนำทัพจากบุกทะลุขึ้นเหนือและยึดเมืองหลวงของไคเวียด คือ ฮานอยได้ในปี 1371 ไคเวียดต้องยอมคืนดินแดนที่ยึดไปแต่ครั้งก่อนแก่จัมปา แต่จัมปานั้นเหมือนถูกตราสังข์เสียแล้ว เมื่อเชบองงาสวรรคตหลังจากยึดฮานอยได้ไม่นาน กษัตริย์จามองค์ต่อ ๆ มา ขาดพระปรีชาสามารถต่อต้านเวียดนามได้ศตวรรษหนึ่งหลังจากที่พวกเขายกพลขึ้นเมืองฮานอย จักรพรรดิเวียดนามทรงพระนามว่า เลอตันตง (Le Thanh-taong, 1460-97) เตรียมทัพใหญ่เข้าโจมตีเมืองหลวงจามในปี 1471 ชาวจามถูกสังหารเป็นจำนวนมาก จากนั้นมาราชอาณาจักรจัมปา กลายเป็นส่วนหนึ่งของเวียดนามและชาวจามเป็นอันว่าสูญสิ้นความเป็นชาติ การขยายอาณาเขตของเวียดนามสมบูรณ์ในปี 1629 เมื่ออุปราชตระกูลเหงียนซึ่งครองอำนาจอยู่ ณ เมืองเวียดครองโขงฮั่นและปราบปรามขุนนางจามที่หลงเหลืออยู่ในดินแดนกัมพูชา ผลที่ติดตามมาคือ เวียดนามเริ่มขยายพรมแดนเข้าไปในเขตกัมพูชาโดยเฉพาะในเขตที่เป็นบริเวณตอนใต้สุดของเวียดนามทุกวันนี้²⁸ สงครามระหว่างเวียดนามและเขมรจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

เวียดนามส่งเครื่องราชบรรณาการให้แก่จีนมาโดยตลอด ความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในจีนเป็นสิ่งที่ผู้นำเวียดนามทุกสมัยสนใจติดตาม อภิชนเวียดนามพยายามเลียนแบบอภิชนจีนและถือเอาความเปลี่ยนแปลงในจีนเป็นแบบฉบับของความเปลี่ยนแปลงใน

เวียดนาม อย่างไรก็ตามระหว่างที่เกิดกบฏชาวนาหรือที่รู้จักกันว่า กบฏไคเซิง (1772–1802) ได้มีมติใหม่ให้แก่ประวัติศาสตร์เวียดนาม คือการที่ผู้นำกบฏชาวนาคนสำคัญซึ่งได้แก่เหงียนเว้ ได้พยายามสล้างอิทธิพลจีนหลายอย่าง เป็นคนวาระเยียบพิธิการทางราชสำนัก และความพยายามที่ส่งเสริมอักษรภาษาที่เรียกว่าชุนน้อม (Chu nôm) แทนภาษาจีนไม่ว่าจะในการเขียนบทกวีหรือแปลวรรณคดีคลาสสิกของจีน²⁹ แต่การแหวกแนวออกไปอย่างนี้มีอยู่ในระยะเวลานั้น ๆ

ในการปราบกบฏไคเซิงนั้น เจ้าเหงียนอันห์ (ไทยเรียกกองเชียงลือ) ได้รับการช่วยเหลือจากบาทหลวงชาวฝรั่งเศส ชื่อ ปิโย เดอ เบอเอน (Pigneau de Behaine) ซึ่งเป็นผู้รวบรวมทหารรับจ้างฝรั่งเศสจากอินเดียมาคว่ำบาตรพวกกบฏในปี 1802 เหงียนอันห์ขึ้นครองราชย์โดยใช้พระนามว่า จักรพรรดิเกียลอง (Gia-Long) ครั้นเกียลองสวรรคตในปี 1820 โอรสขึ้นครองราชย์ต่อทรงพระนามว่าจักรพรรดิมินห์หม่าง (Minh Mang) กษัตริย์เวียดนามพระองค์นี้มีคตินิยมในลัทธิขงจื้อและประเพณีจีนเป็นพิเศษ

จักรพรรดิเทียวตรี (Tieu Tri) ขึ้นครองราชย์ต่อจากจักรพรรดิมินห์หม่างในปี 1941 ในรัชสมัยของพระองค์ ฝรั่งเศสได้เข้ามามีบทบาทสำคัญที่จะกำหนดชะตากรรมของเวียดนาม ในที่สุดท้ายของรัชกาล ฝรั่งเศสถือได้ว่าเวียดนามข่มเหงเบียนบาทหลวงคาทอลิก จึงโจมตีเมืองดานังในปี ค.ศ. 1847 จักรพรรดิคือตัก (1847–1883) ยิ่งทรงใช้นโยบายข่มเหงพวกคริสเตียนไม่ว่าจะเป็นนักสอนศาสนาหรือชาวเวียดนามที่เข้ารับรีด เพราะถือว่าพวกคริสเตียนเป็นภัยต่อสังคมเวียดนาม³⁰ ฝรั่งเศสใช้กำลังเข้ายึดโขงฮั่นในปี 1859 คือตักถูกบังคับให้ยกดินแดนซีกตะวันออกของโคชินไชน่า อันได้แก่ไซ่ง่อน ไบโท และเบียนหัวแก่ฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1862 อีกห้าปีต่อมาเจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสในไซ่ง่อนยึดส่วนที่เหลือของโคชินไชน่าไป ฝรั่งเศสค่อยๆรุกคืบหน้าทีละเล็กละน้อยและกดดันให้จักรพรรดิเวียดนามยอมให้ชาวฝรั่งเศสเข้าไปค้าขายในดองกิงในปี 1874 จักรพรรดิคือตักทรงพิจารณาว่าฝรั่งเศสการเอาเวียดนามเป็นเมืองขึ้นแน่ ๆ และเวียดนามไม่มีทางต่อต้านได้ จึงหาทางออกสุดท้าย คือส่งคณะทูตไปถวายเครื่องราชบรรณาการแด่พระเจ้าจักรพรรดิจีนและขอความช่วยเหลือในปี 1880 คือตักอาจทรงเห็นว่าจีนเป็นประเทศใหญ่อาจจะปราบปรามฝรั่งเศสได้ และยอมที่จะเป็นข้าจีนมากกว่าข้าฝรั่งเศส³¹ ระหว่างที่จีนกำลังจะเริ่มยืนยันสิทธิของตนนั่นเอง ฝรั่งเศสก็รีบยึดฮานอยเสียก่อนในปี 1882 ปีถัดมาจักรพรรดิคือตักสวรรคตและเกิดมีการแย่งชิงราชบัลลังก์กันขึ้นที่เมืองเว้ ฝรั่งเศสเข้าแทรกแซงยึดเมืองเว้และสนับสนุนสมาชิกในราชวงศ์องค์หนึ่งขึ้นเป็นจักรพรรดิหุ่น รัฐบาลจีนประท้วงไปที่ปารีส การเจรจาทางการทูตไม่ประสบ

ความสำเร็จแต่ประการใด เพราะฝรั่งเศสไม่ยอมรับในคำอ้างของจีนว่าเวียดนามเป็นเมืองขึ้นอย่างแท้จริงมาแต่เนิ่นนานกาล ฝรั่งเศสเปิดฉากทำสงครามกันในปี 1885 รบกันไประบกันมาจีนเห็นว่าไม่มีประโยชน์อะไรที่จะไปรื้อฟื้นสิทธิเก่า ๆ เพราะยังไ้ฝรั่งเศสก็ปกครองเวียดนามโดยพฤตินัยอยู่แล้ว จึงตกลงสงบศึกสละสิทธิเหนือเวียดนามให้แก่ฝรั่งเศสไปอย่างเป็นทางการ ในปี 1887

๕

เวียดนามตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสมาจนถึงวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1945 ซึ่งโฮจิมินห์หัวหน้าของรัฐบาลเฉพาะกาลเวียดนามประกาศเอกราช ณ กรุงฮานอย คำประกาศตอนหนึ่งมีความว่า “มนุษย์ทุกรูปนามเกิดมาเท่าเทียมกัน พระเจ้าผู้ประสิทธิสร้างประทานแก่นมนุษย์ซึ่งสิทธิบางประการที่ใครจะเพิกถอนมิได้ ในบรรดาสิทธิเหล่านี้คือ ชีวิต อิสระภาพ และการแสวงหาความสุข” ฟังดูแล้วท่านผู้อ่านคงนึกถึงคำประกาศเอกราชของสหรัฐอเมริกา ที่จริงก็เป็นเช่นนั้น เพราะโฮจิมินห์ต้องการให้สหรัฐอเมริกาและสัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่สอง ยอมรับรองการประกาศเอกราชของเวียดนาม โฮจิมินห์ต้องการบอกสหรัฐโดยทางอ้อมว่า สภาพของเวียดนามคล้ายคลึงกับสภาพของสหรัฐอเมริกาเมื่อต่อสู้ได้เอกราชจากอังกฤษ การร้องขอความเห็นใจจากประธานาธิบดีโรสเวลต์นั้นไม่ได้ผลอะไร ทั้งที่สหรัฐอเมริกาต่อต้านลัทธิเจ้าอาณานิคมของยุโรปตะวันตก ตัวโฮจิมินห์เองเล่าก็มีสายใยเชื่อมโยงกับสมาคมคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศ ทำให้สหรัฐสงสัยจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือฐานะหลังสงครามของฝรั่งเศสหนักแน่นยิ่งนัก รัฐบาลสหรัฐต้องการผดุงฐานะทางเศรษฐกิจและการเมืองของยุโรปตะวันตกโดยเฉพาะฝรั่งเศสให้มั่นคง พุดอย่างง่าย ๆ ก็คือสหรัฐอเมริกาทุ่มเทเวลาให้กับปัญหาทางยุโรปมากจนไม่มีเวลาให้กับปัญหาเล็ก ๆ อย่างเวียดนาม ในทางตรงข้าม เมื่อจีนคอมมิวนิสต์ได้ชัยชนะในแผ่นดินใหญ่เหนือพรรคก๊กมินตั๋ง และได้เฉียดไต่ชิดกับสหภาพโซเวียตไปทีละทีพอรีโมซานปี 1949 และเกิดสงครามเกาหลีขึ้นตอนต้นทศวรรษ 1950 สหรัฐอเมริกาก็ระแวงขบวนการคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศมากขึ้น เพราะงมยากับสมมติฐานว่าสภาพโซเวียตอยู่เบื้องหลังการเคลื่อนไหวเหล่านี้ทุกครั้ง

อันที่จริงนักชาตินิยมชาวเวียดนามสมัยที่เวียดนามเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ได้รับแรงคัลจากนักปราชญ์จีน แม้แต่ความคิดปรัชญาการเมืองของ จอห์น ล็อก รัสโซ หรือมองเตสกีเอร์ก็มาถึงปัญญาชนเวียดนามโดยผ่านข้อเขียนเหลียงฉีฉี (Liang Ch'

ih-choa) และคังยูเหว่ย (K'ang Yu-wei)) สำหรับนักชาตินิยมชาวเวียดนามที่มีชื่อเสียงโด่งดังสองคนตอนต้นศตวรรษที่ 20 คือ ฟานบ๋อยเซา (Phan Bai Chau, 1867-1940) กับ ฟานเซาซินห์ (Phan Chau Trinh, 1874 - 1926) ฟานบ๋อยเซาคบค้าสมาคมอยู่กับนักปฏิวัติจีนและมีความประทับใจในความสำเร็จของญี่ปุ่น ต้องการให้เวียดนามมีระบบการปกครองแบบญี่ปุ่น คือ มีจักรพรรดิและรัฐธรรมนูญ ส่วนฟานเซาซินห์นั้นเคยเดินทางไปยุโรป ได้เห็นโลกกว้างกว่า จึงต้องการเห็นเวียดนามเป็นสาธารณรัฐ ฟานบ๋อยเซาเชื่อว่าการต่อต้านฝรั่งเศสจะต้องอาศัยการปฏิวัติ เขาจึงเป็นผู้นำในการจัดตั้งองค์กรทางการเมือง เช่น ดุยตันห้อย (Duy Tan Hoi) หรือ “สมาคมแห่งการปฏิวัติ” ในปี 1908 และกวงพูคห้อย (Quang Puc Hoi) หรือ “สมาคมเพื่อการฟื้นฟู” สมาคมเหล่านี้เน้นในเรื่องการปฏิวัติ แต่ไม่นิยมการใช้กำลังรุนแรง เมื่อฝรั่งเศสปราบปรามสมาคมลับของเวียดนามนั้น พวกชาตินิยมเปลี่ยนยุทธวิธีในการต่อสู้ให้หันไปใช้ความรุนแรง อิทธิพลความคิดฟานบ๋อยเซาและฟานเซาซินห์ซึ่งเป็นสมัยนิยมสำหรับชาวเวียดนามในช่วงปี 1905 - 1925 ก็เริ่มจางลง

การต่อต้านฝรั่งเศสของชาวเวียดนามในโคชินไชน่า (เวียดนามใต้) กับในตองกิง (เวียดนามเหนือ) ในระยะหลังมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โคชินไชน่าเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสมาตั้งแต่แรก อิทธิพลของฝรั่งเศสจึงมีอยู่มากโดยเฉพาะในด้านการศึกษ ผู้ดีหรือคนที่มีเงินจะส่งลูกเข้าเรียนในโรงเรียนที่สอนภาษาฝรั่งเศส เมื่อมีความรู้ภาษาฝรั่งเศสดีก็จะเข้าทำงานในหน่วยงานรัฐบาลได้ พวกอกิชนเวียดนามใต้ไม่พอใจฝรั่งเศสเพราะทางก้าวหน้าในอาชีพของตนถูกกีดกัน ตำแหน่งระดับหัวหน้าหน่วยงานนั้นรัฐบาลสงวนไว้สำหรับคนฝรั่งเศสเอง แต่อย่างไรก็ดี พวกนี้ก็มีฐานะตำแหน่งจึงต้องการความเปลี่ยนแปลงภายในขอบข่ายของรัฐธรรมนูญ ไม่ต้องการความเปลี่ยนแปลงจากภายนอกหรือการปฏิวัติซึ่งจะเปิดโอกาสให้คนกลุ่มอื่นขึ้นมาอำนาจ³² ส่วนทางเวียดนามเหนือ นั้น การต่อต้านจีนเคยเป็นการต่อต้านแบบใช้อาวุธและความรุนแรงมาโดยตลอด อกิชนเวียดนามทางภาคเหนือเป็นมรดกตกทอดของวัฒนธรรมจีน จึงไม่อาจยอมรับทั้งการปกครองและวัฒนธรรมฝรั่งเศสได้ง่าย ๆ เมื่อฝรั่งเศสเข้ามาปกครองตองกิง พวก “ปัญญาชน” พวกนี้ลาออกหมด เหล่าขุนนาง “ปัญญาชน” จากราชสำนักร่วมกันจัดตั้งขบวนการ “ช่วยจักรพรรดิ” หรือ กันเวือง (Can Vuong) ต่อต้านฝรั่งเศสระหว่างปี 1885 - 1900 ฝรั่งเศสมีอาวุธทันสมัยกว่าจึงปราบปรามพวกขบวนการนี้โดยง่าย ถัดมาอีก 25 ปีฟานเซาซินห์กับฟานบ๋อยเซาจึงให้หันมาต่อสู้ด้วยวิธีไม่ใช้ความรุนแรง แต่ตลอดเวลาสมาชิกของสมาคมลับของเขาก็กังถูกรัฐบาล



เวียดกงผู้หนึ่งถูกจับมัดมือไขหลัง แล้วหัวหน้าตำรวจในนครไซ่ง่อนก็จัดการยิงทิ้งเสียเอง

ฝรั่งเศสสร้างความจนปฏิกิริยาอะไรไม่ได้

แนวความคิดทางการเมืองต่อสู้ที่มีกำเนิดภายในเวียดนามอันสุดท้ายก็คือการจัดตั้งพรรคชาตินิยมเวียดนาม (Viet Nam Quac Don Dang) ในเดือนธันวาคม ปี 1927 ผู้ก่อตั้งคือเหงียนไทฮ็อก (Nguyen Thai Hoc) บุคคลผู้นี้เคยเป็นครูมาก่อนและมองความสำเร็จของชนชั้นกับพรรคก๊กมินตั๋ง (พรรคชาตินิยมจีน) ด้วยความชื่นชม เมื่อก่อตั้งพรรคก็เอาทั้งโครงสร้างและนโยบายสังคมชาตินิยมของพรรคก๊กมินตั๋งมาใช้ เหงียนไทฮ็อกใช้วิธีการให้ลูกพรรคหลบเลี่ยงชีวิตข้าราชการฝรั่งเศสที่ข่มขู่ประชาชน ฝรั่งเศสก็ตอบโต้ด้วยการกวาดล้างอย่างรุนแรง ตัวเหงียนไทฮ็อกเองถูกจับและถูกประหารชีวิตในปี 1930

ความล้มเหลวของพรรคชาตินิยมเวียดนามนับเป็นครั้งสุดท้ายขององค์การต่อต้านฝรั่งเศสที่มีผู้นำที่มีใจคอมมิวนิสต์ นับจากนั้นไป ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการต่อสู้เพื่อให้ได้เอกราชคืนมาสำหรับเวียดนามคือเหงียนอายกว๊อค หรือที่รู้จักกันในนามโฮจิมินห์ (อันที่จริงชื่อเดิมของโฮจิมินห์คือเหงียนทัททันห์)³³ โฮจิมินห์เป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสในปี 1920 เขาได้รับเลือกเป็นตัวแทนพรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสไปร่วมประชุมอภิสังหาชาวนา ระหว่างประเทศ (Congress of the Peasants International) ที่กรุงมอสโกในเดือนตุลาคม 1923 เหงียนอายกว๊อค ใช้เวลาอยู่ในสหภาพโซเวียตอีกหนึ่งปี เพื่อศึกษาหาความหมายอันแท้จริงจากลัทธิมาร์กซิสม์—

เลนินสมิ์ รวมทั้งกลยุทธ์ทางการเมืองของพรรคบอลเชวิค ที่มหาวิทยาลัยสำหรับกรรมการภาคตะวันออก ในเดือนกรกฎาคม 1923 เขาได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกประจำขององค์การคอมมิวนิสต์สากล (COMINTERN) ประจำสำนักงานภาคตะวันออก อีกปีหนึ่งถัดมา เขาถูกส่งไปยังกวางตุ้งพร้อมกับมิเกล โบโรดิน หน้าที่ประจำของโฮจิมินห์คือ การจัดตั้งองค์การของพวกคอมมิวนิสต์ขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้มีฐานะเป็นองค์การแขนงของคอมมิวนิสต์สากล ซึ่งจะรับนโยบายจากมอสโกไว้ เหงียนอายกว๊อคเดินทางไปสิงคโปร์ และปฏิบัติงานในกรุงเทพฯ ระหว่างปี 1928 พอถึงปี 1929 เขาก็ถูกเรียกตัวไปที่ฮ่องกงเพื่อประสานรอยร้าวที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์สามพรรคที่แตกแยกกันในเวียดนาม ในปีนั้นเอง เหงียนอายกว๊อค ก็เป็นผู้จัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนขึ้น ก่อนหน้านั้นเหงียนอายกว๊อคก็ก่อสร้างฐานอำนาจของตนเองโดยตั้งสมาคมเยาวชนปฏิวัติแห่งเวียดนามขึ้นเรียกสั้น ๆ ว่า ทั้นเหนียน (Than Nien) ในปี 1925 สมาคมนี้นับถือชอบในการฝึกหัดสมาชิกชั้นหัวกะทิ มีการล้างสมองให้จงรักภักดีต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ ให้รักชาติ และมีการฝึกหัดแบบทหาร พวกนี้ต่อไปจะเป็นแกนของการปฏิวัติขับไล่ฝรั่งเศส

เรื่องราวของเหงียนอายกว๊อค หรือโฮจิมินห์มีผู้เขียนเล่าไว้มาก และไม่มีใครเถียงได้ว่า เขามีบทบาทมากที่สุดที่ทำให้เวียดนามได้เอกราชกลับคืนมา เพราะเหงียนอายกว๊อคเป็นบุคคลที่มีลักษณะ

สูงอย่างสูง ความสำเร็จของเขาอยู่ตรงที่ว่า เขามีประสบการณ์ระดับประเทศ มองเห็นหัวใจของปัญหาว่าการปฏิวัติที่จะอาศัยสมมติฐานหรือพื้นฐานบนค่านิยมแบบเดิมนั้นจะสำเร็จได้ยาก เหงียนอายกว็อกแตกต่างจากผู้นำการต่อสู้ของเวียดนามก่อนหน้าเขาตรงที่ว่าเขามีโลกทัศน์กว้างขวางกว่า ยุทธวิธีของลัทธิมาร์กซิสม์-เลนินิสต์ที่เหงียนอายกว็อกได้รับการฝึกฝนมานั้นค่านิยมแตกต่างไปจากค่านิยมเดิมของจีนที่ให้ความสำคัญแก่ชนชั้น “ปัญญาชน” เขาให้ความสำคัญแก่การจัดตั้งองค์กรและชนชั้นกรรมาชีพและชาวนา ซึ่งเป็นชนชั้นที่ได้รับความยากแค้นมากที่สุดจากการปกครองของฝรั่งเศส การสร้างความมีส่วนร่วมของชนชั้นกรรมาชีพและชาวนา ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์สามารถจัดการสนับสนุนของมวลชนได้ แต่ก่อนเมื่อขุนนางเวียดนามต่อต้านฝรั่งเศส คำขวัญก็คือ “ช่วยจักรพรรดิ” ส่วนพรรคคอมมิวนิสต์เน้นเรื่องชาติและการปฏิวัติเพื่อมวลชนเป็นสำคัญ และคำขวัญที่ใช้ก็ตรงกับความต้องการคือ “แผ่นดินเป็นของผู้ถือคันไถ” จากสมมติฐานนี้เอง ที่โฮจิมินห์นำเส้นทางแห่งการปฏิวัติของเวียดนามให้แตกต่างไปจากของจีนเป็นครั้งแรก

ช่วงเวลาระหว่างปี 1948 กับ 1949 เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญมากกว่าสำหรับพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม โฮจิมินห์ (เหงียนอายกว็อก เริ่มใช้นามนี้เป็นครั้งแรกในการประชุมอภิสภาประชาชนที่หมู่บ้านทันเซา เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 1945) กับสาวกของเขาต้องยืนอยู่บนลำแข้งของตัวเอง สหภาพโซเวียตนั้น กำลังต่อรองอยู่กับสหรัฐอเมริกาและประเทศตะวันตก ส่วนพรรคคอมมิวนิสต์จีนของเหมาเจ๋อตง กำลังจับเกี่ยวกับพรรคก๊กมินตั๋งของเจียงไคเช็คอย่างเต็มที่ทั้งสองฝ่ายไม่สามารถให้ความช่วยเหลือที่เป็นชิ้นเป็นอันแก่พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามได้ นอกจากกำลังขวัญ โฮจิมินห์นั้นโดยชาติกำเนิดมีเลือดชาตินิยมจัด แต่โดยความเชื่อแล้วเป็นมาร์กซิสต์เต็มที่ ในแต่ละช่วงเวลา โฮจิมินห์จะต้องให้ความสำคัญต่ออย่างหนึ่งมากกว่าอีกอย่างหนึ่ง นับจากปี 1946 เป็นต้นมา สิ่งที่โฮจิมินห์พยายามกระทำคือ ประคับประคองให้สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามอยู่ตลอดรอดฝั่ง ปฏิวัติวัฒนธรรมและสังคมเป็นสิ่งที่ตามมาทีหลัง กำลังขวัญของพวกเวียดนามที่หิวโหยอย่างกระหน่ำหน เมื่อเหมาเจ๋อตงได้ชัยชนะในประเทศจีนในปี 1949 ซึ่งหมายความว่าความหวังการส่งสรรพาวุธจากจีนนั้นทำได้โดยสะดวก

โฮจิมินห์มีความหวาดระแวงจีนมากตั้งแต่ครั้งที่ทหารของฝ่ายก๊กมินตั๋งเข้ามาปลดอาวุธญี่ปุ่นในเวียดนามเหนือตั้งแต่วันที่ 12 กันยายน 1945 จนถึง วันที่ 15 มีนาคม 1948 เพราะก๊กมินตั๋งทำที่ราวกับว่าเวียดนามเป็นอาณานิคมจีนและบีบบังคับให้โฮจิมินห์จัดตั้ง

รัฐบาลเฉพาะกาลที่มีสมาชิกเป็นคนในพรรคชาตินิยมเวียดนาม ซึ่งมีแนวความคิดทางการเมืองแบบเดียวกับของพรรคก๊กมินตั๋งเอง

สิ่งที่ควรสังเกตอย่างยิ่งคือ สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นประเทศแรกที่ประกาศรับรองรัฐบาลของโฮจิมินห์ในวันที่ 18 มกราคม ปี 1950 เกือบจะทันทีที่ไต้เจียงไคเช็คตกทะเล และจีนเป็นฝ่ายให้อาวุธสนับสนุนแก่เวียดนามเพื่อต่อสู้กับฝรั่งเศส ที่น่าแปลกคือ สหภาพโซเวียตนั้นเพิ่งจะรับรองรัฐบาลเวียดนามเมื่อวันที่ 31 มกราคม หลังจีนประมาณสองอาทิตย์ ทั้ง ๆ ที่สหภาพโซเวียตอยู่ในฐานะที่จะทำเช่นนั้นได้นานแล้ว คงจะเป็นเพราะเหตุนี้กระมังที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างโฮจิมินห์กับเหมาเจ๋อตงสนิทแน่นแฟ้นเป็นพิเศษ

ในช่วงปี 1950 ถึง 1953 การรบบแบบกองโจรของเวียดนามห์ได้ผลมากขึ้นจนฝรั่งเศสต้องตกเป็นฝ่ายรับ ทั้งที่ฝรั่งเศสได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาอย่างมากมาย³⁴ ในปลายปี 1953 นายพลอองรี นาวาร์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดของฝรั่งเศสวางแผนเผด็จศึกในเวียดนาม แผนนาวาร์ปีว่า ฝรั่งเศสจะสร้างป้อมค่ายขนาดใหญ่ในหุบเขาเดียนเบียนฟู (Dien Bien-Phu) ตรงชายแดนเวียดนามและลาว ฝรั่งเศสสนับสนุนเวียดนามในการรบบแบบกองโจรไม่ได้ จึงหวังจะล่อให้เวียดนามหักทัพใหญ่เข้าตีเดียนเบียนฟู ฝรั่งเศสคิดว่าอาวุธของตนนั้นจะเป็นปัจจัยตัดสินให้ได้ชัยชนะเด็ดขาดและจะทำให้ฐานะของฝรั่งเศสในการเจรจาที่เจนีวา ซึ่งกำหนดมีขึ้นในต้นปี 1954 นั้นดีขึ้น การณ์กลับปรากฏว่า เพราะจีนให้ความช่วยเหลือทั้งกำลังคนและอาวุธ เวียดนามจึงสามารถปิดล้อมค่ายเดียนเบียนฟูอย่างมีประสิทธิภาพ ครั้งถึงวันที่ 13 มีนาคม 1954 พวกเวียดนามห์สามารถตัดเส้นทางลำเลียงของฝรั่งเศสได้ เมื่อถึงต้นเดือนเมษายน พวกเวียดนามห์สามารถจะตีค่ายเดียนเบียนฟูแตกได้ แต่ที่ปรึกษาจีนห้ามไว้ให้เลื่อนเป็นต้นเดือนพฤษภาคม เมื่อมีการประชุมนานาชาติแก้ไขปัญหาอินโดจีน ทั้งนี้เพื่อให้ฝรั่งเศสได้ขาย³⁵ ในคืนวันที่ 6 ต่อกับเช้าวันที่ 7 พฤษภาคม พวกเวียดนามห์โหมกำลังเข้าตีค่ายฝรั่งเศสที่เดียนเบียนฟูแตกก่อนการประชุมที่เจนีวาเกี่ยวกับปัญหาอินโดจีนจะเริ่มขึ้นในวันที่ 8 พฤษภาคม การวางเวลาเข้าตีเดียนเบียนฟูมีผลทางจิตวิทยาต่อสาธารณชนฝรั่งเศสมาก เพราะชาวฝรั่งเศสเอือมระอาต่อสงครามเวียดนามที่ไม่มีทีท่าว่าจะเอาชนะได้ รัฐบาลของนายโจเซฟ ลาเนียล (Joseph Laniel) ต้องสลายตัวใน วันที่ 12 มิถุนายน และนายปีแอร์ มงเดซ-ฟร็องซ์ (M. Pierre Mondés France) ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีในวันที่ 17 มิถุนายน นายมงเดซ-ฟร็องซ์ สัญญาับประชาชนฝรั่งเศสว่าเขาจะนำฝรั่งเศสออกนอกสงครามเวียดนามให้ได้ภายในวันที่ 20 กรกฎาคม ถ้าหากทำไม่ได้เขา

จะลาออกจากตำแหน่ง

การเจรจาที่เจนีวาคำเนินอยู่ประมาณเดือนครึ่งก็ยุติ ในทางยุทธศาสตร์แล้วพวกเวียดนามที่อยู่ในฐานะได้เปรียบ จะเรียกร้องอะไรจากฝรั่งเศสก็ได้ ถ้าฝรั่งเศสไม่ยอมเวียดนามก็สามารถจะชิงดินแดนภาคใต้ได้ทั้งหมด แต่มีปัจจัยอื่น ๆ ที่ทำให้นายฟามวันดง ตัวแทนของเวียดนามในการประชุมต้องผิดหวัง สหภาพโซเวียตต้องการรักษาหน้าฝรั่งเศสไว้โดยจะบีบบังคับให้ฟามวันดงและโฮจิมินห์ประนีประนอม แต่ทั้งนี้ก็มีข้อแม้ว่านายมองแดซ-ฟร็องซ์ จะต้องไม่นำฝรั่งเศสเข้าร่วมในประชาคมร่วมป้องกันยุโรป (European Defence Community) จูเอนไล ผู้แทนสาธารณรัฐประชาชนจีนเองก็มีจุดมุ่งหมายที่จะแก้ภาพพจน์ของจีนในสายตาของชาวโลกภายหลังสงครามเกาหลี อีกประการหนึ่งเขาอาจเกรงว่าถ้าปล่อยให้การรบในอินโดจีนดำเนินต่อไป สงครามอาจขยายออกไปเป็นแบบสงครามเกาหลี และจะเปิดโอกาสให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาร่วมสงครามอย่างเต็มรูปแบบ หนึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่านายฟอสเตอร์ ดัลเลส รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐอเมริกากับนายพลอเมริกันบางคนต้องการให้ใช้ระเบิดปรมาณูกับจีน เหตุนี้ทั้งจีนและสหภาพโซเวียตจึงขอร้องแกมบังคับให้โฮจิมินห์ยอมรับข้อเสนอยุติยิง และยอมรับข้อตกลงที่จะให้มีการแบ่งเวียดนามออกเป็นสองเขตทหารตามเส้นขนานที่ 17 และให้มีการเลือกตั้งทั่วไปภายในเดือนกรกฎาคม ปี 1956 โฮจิมินห์ยอมตามข้อเสนอนี้หลังจากจูเอนไลเดินทางไปสื่อสารกับเขาที่เวียดนาม ในระหว่างวันที่ 3-5 กรกฎาคม³⁶ ผู้นำของเวียดนามเชื่อว่าการเลือกตั้งทั่วไปที่จะมีขึ้นในปี 1956 นั้นพรรคกรรมกรเวียดนาม (Vietnam Workers' Party) ซึ่งนำโดยโฮจิมินห์จะชนะอย่างท่วมท้นแน่ ๆ เพราะโฮจิมินห์ ได้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งการต่อสู้เพื่อเอกราชไปแล้ว

ในระหว่างที่การเจรจาที่กรุงเจนีวากำลังดำเนินอยู่นั้น วงการสืบราชการลับของสหรัฐอเมริกา (CIA) และกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐได้ใช้เล่ห์เพทุบายผลักดันให้ฝรั่งเศสออกไปจากเวียดนามโดยเร็วที่สุด ซีไอเอ ได้หาตัวคู่แข่งโฮจิมินห์ไว้แล้ว³⁷ พอถึงเดือนมิถุนายน ปี 1954 ก็บังคับให้จักรพรรดิเบาได๋ (Bao Dai) แต่งตั้งโงดinhห์เซียม เป็นนายกรัฐมนตรีของเวียดนาม ตัวแทนของโงดinhห์เซียมและตัวแทนของสหรัฐ (นายพลวอลเตอร์ เมเดล สมิท) ไม่ได้ลงนามในข้อตกลงเจนีวา จึงไม่มีผลผูกมัดว่าสหรัฐอเมริกาหรือโงดinhห์เซียม จะต้องทำตาม ก่อนถึงปี 1953 นั้น ฐานะของโงดinhห์เซียมมั่นคงขึ้นเป็นลำดับ เพราะผลงานการกรรมของนายพันเอกเอ็ดเวิร์ด แลงสเดล³⁸ ตัวแทนของซีไอเอ ซึ่งกำลังคู่แข่งของโงดinhห์เซียมไม่ว่าจะเป็นพวก หัวเหา (Hoa-Hao) เกาได๋ (Cao Dai)³⁹ หรือบินห์ซุเหียน (Binh-Xuyen)⁴⁰ จุดมุ่ง

หมายของสหรัฐคือการจัดตั้งรัฐบาลเวียดนามใต้ของโงดinhห์เซียมขึ้นเป็นแนวหน้าต่อต้าน การขยายอำนาจของคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ถ้าหากว่าสหรัฐมิได้เข้าแทรกแซงในสงครามเวียดนามในปี 1945 และยอมปล่อยให้มีการเลือกตั้งทั่วไปตามข้อตกลงเจนีวา การรวมเวียดนามเข้าเป็นประเทศเดียวกันก็จะเป็นไปได้ในปี 1956 และเวียดนามคงจะมีลักษณะการปกครองแบบยูโกสลาเวีย หรือโรมาเนีย คือ เป็นชาตินิยมกึ่งคอมมิวนิสต์ โฮจิมินห์ทราบดีว่าเท่าที่ผ่านมาถึงปี 1945 นั้น เวียดนามเหนือต้องพึ่งพาเงินมาก ยิ่งสภาวะสงครามดำเนินไปนานเท่าใด เวียดนามก็ยิ่งจะต้องตกเป็นเด็กในปกครองของจีนมากขึ้นเท่านั้น โฮจิมินห์ให้สัมภาษณ์นายซัง แซงเตนี (Jean Sainteny) ชาวฝรั่งเศสในปี 1954 ว่าเขาอยากให้ผู้เชี่ยวชาญและนักธุรกิจฝรั่งเศสอยู่ในเวียดนามต่อไปเพื่อช่วยพัฒนาประเทศ⁴¹ นี่เป็นเครื่องหมายอย่างหนึ่งว่า โฮจิมินห์ไม่ต้องการให้ทุกสิ่งทุกอย่างในเวียดนามต้องขึ้นอยู่กับจีนไปหมด

สงครามเวียดนามครั้งที่สามเริ่มต้นขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เป็นครั้งสุดท้ายในปี 1920 พร้อมกับการก่อตั้งแนวร่วมปลดแอกแห่งชาติในเวียดนามใต้ (National Liberation Front) แนวร่วมปลดแอกแห่งชาติประกอบด้วยกลุ่มการเมืองหลายกลุ่มที่ต่อต้านโงดinhห์เซียม แต่อยู่ภายใต้การควบคุมของพรรคคอมมิวนิสต์และได้รับการสนับสนุนจากฮานอย⁴² เรื่องราวของสงครามเวียดนามเพิ่งสิ้นสุดไปเมื่อเดือนเมษายน 1975 คิดว่าเราคงจะยังจำกันได้ดี ผู้เขียนจะขอวิเคราะห์เรื่องสงครามเวียดนามเฉพาะที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนาม

รัฐบาลจีนอ้างว่า ในระหว่างปี ๑๙๕๔ ถึงปลายทศวรรษ 1960 นั้น จีนให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ และการทหารแก่เวียดนามเหนือเป็นตัวเลขสูงกว่าสหภาพโซเวียต ตลอดเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่โฮจิมินห์พยายามรักษาสัมพันธ์กับจีนและสหภาพโซเวียตเป็นอย่างดีเพราะต้องการความช่วยเหลือจากทั้งสองประเทศ หลังจากสตาลินตายในเดือนมีนาคม ปี 1953 สหภาพโซเวียตและจีนเริ่มแตกกัน นายนิคิตา ครุสชอฟ (Nikita Chruschev) ได้ไปเยือนปักกิ่งในปี 1954 เหม่าเจ๋อตงได้ยกปัญหาพรมแดนขึ้นมาพูด เพราะเลนินเคยสัญญาไว้กับซุนยัตเซ็นในปี 1921 ว่าสหภาพโซเวียตต้องการจะยกเลิกสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่ทำกับจีนในสมัยพระเจ้าซาร์เสียบ ครุสชอฟปฏิเสธที่จะพูดถึงปัญหานี้ ยิ่งกว่านั้นจีนไม่พอใจสหภาพโซเวียตมากในปี 1959 เพราะครุสชอฟหันไปญาติดีกับประเทศในค่ายโลกเสรีและยังเพิกถอนสัญญาที่จะช่วยจีนพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์อีกด้วย การปะทะกันทางพรมแดนที่จีนเรียกร้องคือในปี 1960 ทำให้สหภาพโซเวียตถอนผู้เชี่ยวชาญออกจากจีนเกือบหมด ครั้นถึงปี



พระภิกษุญานรูปหนึ่งทำพิธีเผาตัวเองเป็นการประท้วงรัฐบาลของ
โง่ดิ่นห์เซียมแห่งเวียดนามใต้เมื่อเดือน มิถุนายน ค.ศ. 1963

1962/3 ชนกลุ่มน้อยในแคว้นชินเกียงของจีนพยายามเข้าไปในเขต
ไซเวียด จีนกล่าวหาว่าไซเวียดอยู่เบื้องหลังและเป็นผู้ยุยง ในทาง
อุดมการณ์จีนกับสหภาพไซเวียดก็เริ่มมีความเห็นขัดแย้งกัน⁴³
สำหรับโฮจิมินห์แล้ว การทะเลาะเบาะแว้งระหว่างผู้นำในค่ายสังคมนิยม
ทั้งสองเป็นอุปสรรคต่อการต่อสู้และเป้าหมายสองประการของ
สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม คือ หนึ่ง การเปลี่ยนแปลง
สภาพสังคมและเศรษฐกิจของเวียดนาม และสอง การต่อสู้กับรัฐบาล
โง่ดิ่นห์เซียม และสหรัฐเพื่อรวบรวมเวียดนามเป็นประเทศเดียวภายใต้
การปกครองเดียวกัน

๒

ความหวาดระแวงจีนนั้นเป็นปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ใน
ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนาม ซึ่งผู้เขียนได้พูดถึงอย่างย่อ
แล้ว สหภาพไซเวียดเป็นปัจจัยใหม่ที่ทำให้ความสัมพันธ์

ระหว่างจีนกับเวียดนามไม่ราบรื่น พรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นผู้อุปถัมภ์
เวียดนามมาก่อน จึงต้องการให้เวียดนามถือจีนเป็นแบบฉบับอย่าง
ในอดีต โดยเฉพาะในขณะที่จีนกำลังทำการแข่งขันรัศมีกับสหภาพ
ไซเวียด เพื่อช่วงชิงการเป็นผู้นำในค่ายสังคมนิยมเหตุผลที่เวียดนาม
โน้มเอียงไปทางสหภาพไซเวียดมีความซับซ้อนพอสมควร โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งภายหลังปี 1969

ประการแรกนั้น โฮจิมินห์เคยกล่าวสุนทรพจน์ในเดือนกันยา
ยน 1951 ว่า “การไม่คำนึงพิจารณาถึงลักษณะเฉพาะของชาติตน
และหวังแต่จะอาศัยประสบการณ์ของประเทศสภารานั้นเป็นความ
ผิดพลาดที่สำคัญ เป็นการถือเจ้าลัทธิ” เขาหมายถึงว่า เวียดนามจะ
ตามอย่างสหภาพไซเวียด หรือจีนอย่างปิดหูปิดตาไม่ได้ ในปี 1960
นายเลอชวาน (Le Duan) เลขาธิการใหญ่พรรค ลาวดง หรือพรรค
กรรมกรเวียดนาม ก็ได้ย้ำอีกว่า พรรคจะต้องนำลัทธิมาร์กซิสม์
เลนินนิสม์ มาใช้โดยคำนึงถึงสภาพของเวียดนามที่แตกต่างจากที่อื่น ๆ
พุดง่าย ๆ คือ เวียดนามจะต้องยึดถือลัทธิคอมมิวนิสต์ตามแบบ
ฉบับของตน ผู้นำเวียดนามเหนือเชื่อในทฤษฎีของการต่อสู้ระหว่าง
ชนชั้นแต่ไม่รุนแรงอย่างลัทธิเหมาอิสม์ ในการปฏิรูปที่ดินระหว่าง

ปี 1953-1956 ในเวียดนามเหมือนนั้น เวียดนามตามแบบอย่างจีน แต่ประสบความสำเร็จอย่างใหญ่หลวง เพราะผู้ที่ถูกจัดว่าเป็นชนชั้นเจ้าของที่ดิน หรือชาวนาได้ลดจำนวนครั้งหนึ่งเป็นเพียงชาวนาธรรมดาแล้วผู้มีที่ดินเท่านั้น รัฐบาลจึงต้องออกประกาศใช้มาตรการแก้ไขในปี 1956 ชาวนาได้รับความเดือดร้อนกันมาก ความผิดพลาดดังกล่าวนี้ทำให้เวียดนามเริ่มระมัดระวังมากขึ้น เช่นเมื่อมีการประกาศใช้แผนเศรษฐกิจสามปี (1958-60) นั้นรัฐบาลเวียดนามเริ่มให้มีการทำฟาร์มร่วม การให้ชาวนาทำนาสหกรณ์มีขึ้นเพราะตามความเชื่อทางอุดมการณ์อย่างเดียวว่า ถ้าปล่อยให้ชาวนาทำกันเป็นส่วนตัวแล้ว ทำให้ลัทธินายทุนเกิดขึ้นมาอีก แต่เป็นเพราะเชื่อว่าการทำนาจะทำให้ผลผลิตมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้นำเวียดนามมิได้บังคับให้ชาวนาร่วมอย่างใหญ่โตเหมือนในประเทศจีน นอกจากนี้เวียดนามยังไม่คิดจะใช้ระบบคอมมูนซึ่งเป็นหน่วยผลิตและกระจายแบบจีนอีกด้วย

ความแตกต่างในทางปฏิบัติระหว่างลัทธิคอมมิวนิสต์ในจีนและเวียดนามอีกประการหนึ่งในทศวรรษ 1960 คือ ในขณะที่กลืนการปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ของชนชั้นกรรมาชีพ (Great Proletarian Cultural Revolution) กำลังไหลท่วมทันจีนนั้น เวียดนามมิได้ทำตามอย่างจีน เวียดนามต้องการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมโดยเร็วที่สุด นอกจากจะไม่กลัวผลสะท้อนของการพัฒนาประเทศในเชิงอุตสาหกรรมแล้ว ผู้นำเวียดนามยังเชื่อว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นกุญแจไปสู่สังคมนิยม ในแง่นี้เองที่สหภาพโซเวียตมีภาษีเหนือจีน เพราะสหภาพโซเวียตเป็นประเทศเดียวในค่ายสังคมนิยมที่เป็นประเทศอุตสาหกรรมแล้วโดยสมบูรณ์สามารถจะให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามได้ ส่วนจีนนั้นเป็นประเทศเกษตรกรรมและยังล้าหลังอยู่

ประการที่สอง พรรคคอมมิวนิสต์จีนมีประสบการณ์ในชัยชนะเหนือจีนด้วยตนเอง คือพวกก๊กมินตั๋ง ยุทธศาสตร์จีนเชื่อมั่นว่ากำลังขั้วเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด การต่อสู้เป็นแบบป่าล้อมเมือง จีนต้องการให้เวียดนามเหนือใช้ยุทธศาสตร์เดียวกันต่อสู้กับสหรัฐอเมริกา และเวียดนามใต้ ในสภาพเป็นจริงนั้น ศัตรูสำคัญของคอมมิวนิสต์เวียดนามในปลายทศวรรษที่ 1960 และต้นทศวรรษ 1970 คือ สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีวิทยาการและอาวุธทันสมัยที่สุดในโลก ถ้าจะใช้ยุทธศาสตร์แบบจีนกองโจรของแนวร่วมปลดแอกแห่งชาติย่อมไม่มีโอกาสจะทำสงครามเด็ดขาดได้ สหภาพโซเวียตเท่านั้นที่สามารถจะให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนามได้ ในปี 1968 - 1969 มีข่าวว่าจีนได้กักกันอาวุธที่โซเวียตส่งผ่านจีนไปยังเวียดนามเหนือ นี้อาจเป็นสาเหตุอันหนึ่งที่ทำให้เวียดนามเริ่มไม่พอใจจีน ส่วนจีนนั้นก็เริ่มจะมองเวียดนามโดยอคติเก่า ๆ ว่า

เป็น “เด็กเกร”

ประการที่สาม บรรดาผู้นำคอมมิวนิสต์ในโปแลนด์โปรของเวียดนาม แบ่งแยกออกเป็นฝ่ายนิยมโซเวียตและฝ่ายนิยมจีน ขวงชินห์ (Truong Chinh) นั้นได้ชื่อว่านิยมจีน ส่วนนายพลโวกเหงียน ซัป (Vo Nguyen Giap) ได้ชื่อว่าเป็นหัวหน้าของฝ่ายต่อต้านจีน และนายเลอชววน (Le Duan) ก็มีใจก่อกบฏกับสหภาพโซเวียตมากกว่า การที่เวียดนามหันไปใกล้ชิดสนิทสนมกับสหภาพโซเวียตก็แสดงว่ากลุ่มที่นิยมโซเวียตมีอิทธิพลเหนือกลุ่มที่นิยมจีน

ประการสุดท้ายนั้นสำคัญที่สุด ความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตทำให้ต่างฝ่ายต่างต้องการลบเกียรติภูมิของอีกฝ่ายหนึ่งในเวทีการเมืองโลก ยุทธศาสตร์ของโซเวียตมีจุดเริ่มต้นที่ สนธิสัญญาไมตรีภาพ ความร่วมมือและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีกำหนดอายุสัญญา 25 ปีระหว่างสหภาพโซเวียตกับมองโกเลียในปี 1966 ภายหลังจากที่มีการปะทะกันทางชายแดนจีน-โซเวียต สนธิสัญญานี้เป็นแม่บทของสนธิสัญญาที่สหภาพโซเวียตทำกับเอธิโอเปีย อัฟริกา อัฟริกาใต้ อินเดีย และเวียดนาม ในเดือนมิถุนายน 1969 ได้มีการประชุมพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคกรรมกรระหว่างประเทศที่กรุงมอสโก (จีนคอมมิวนิสต์เกาหลีเหนือและเวียดนามมิได้เข้าร่วมประชุมด้วย) นายเลโอนิด เบรสเนฟ กล่าวโจมตีจีนคอมมิวนิสต์และพูดถึงความจำเป็นที่เอเชียจะต้องมีระบบความปลอดภัยร่วมกัน (Collective Security System for Asia) ⁴⁴ โดยนัยยะแห่งสุนทรพจน์ นายเบรสเนฟต้องการรัฐพันธมิตรเพื่อปิดล้อมจีน รัฐบาลจีนก็ตระหนักถึงอันตรายจากโซเวียตเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเดือนสิงหาคม 1971 นายเบรสเนฟลงนามในสนธิสัญญาความร่วมมือระหว่างอินเดียกับสหภาพโซเวียต ในเดือนเมษายน ปี 1978 สหภาพโซเวียตอยู่เบื้องหลังการโค่นล้มรัฐบาลในอัฟกานิสถาน และมีการลงนามในสนธิสัญญาอย่างเดียวกับมองโกเลีย นโยบายของสหภาพโซเวียตยิ่งชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อนายฟามวันดงนายกรัฐมนตรีของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเดินทางไปมอสโกในวันที่ 1 พฤศจิกายน ปี 1978 เพื่อลงนามกับโซเวียตในสนธิสัญญาไมตรีภาพ ความร่วมมือ และความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กำหนดอายุ 25 ปี ความค่อนหนึ่งในสนธิสัญญามีว่า “...ประเทศภาคีสัญญาจะปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับปัญหาระหว่างชาติที่สำคัญทุกปัญหา ซึ่งเกี่ยวกับผลประโยชน์ของประเทศทั้งสอง ถ้าประเทศภาคีประเทศใดถูกโจมตีหรือถูกคุกคามด้วยภัยจากการรุกราน ประเทศภาคีอีกประเทศหนึ่งจะเริ่มต้นปรึกษาหารือโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะขจัดภัยนั้น และจะใช้มาตรการที่สัมฤทธิ์ผลเพื่อให้ได้มาซึ่งสันติสุขและความปลอดภัย” ⁴⁵

นายเติ้งเสี่ยวผิง รองนายกรัฐมนตรีจีนได้ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 1978 ระหว่างเยือนประเทศไทยว่า สนธิสัญญาระหว่างโซเวียตกับเวียดนามนั้น มีจุดมุ่งหมายในทางร้ายต่อจีนและเป็นสัญญาณภัยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เขากล่าวย้ำที่สนธิสัญญาจีนว่าสหภาพโซเวียตกำลังดำเนินนโยบายเพื่อเป็นเจ้าครองโลก (Global hegemony) ส่วนเวียดนามซึ่งเป็นสาวกของโซเวียตนั้นต้องการเป็นเจ้าครองภูมิภาค (Regional hegemonist) ⁴⁶ พฤติกรรมของเวียดนามมีส่วนทำให้จีนเชื่อยิ่งขึ้น เพราะเวียดนามเข้าควบคุมกิจการทุกอย่างในลาวกับบังคับให้ลาวทำสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือกับฮานอย เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 1977

การที่กัมพูชาขัดแย้งกับเวียดนามแล้วจีนสนับสนุนพลพตนั้น เป็นเหตุให้เวียดนามสงสัยในพฤติกรรมจีนเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อจีนถอนผู้เชี่ยวชาญออกจากเวียดนามในปี 1978 เวียดนามกับจีนมีปัญหาอย่างเดียวกันคือ กลัวการถูกปิดล้อม เวียดนามไม่อาจปล่อยให้จีนใช้กัมพูชาเป็นฐานทัพคอยข่มขู่ จึงรุกรานกัมพูชาและตั้งรัฐบาลหุ่นเชิดล้มรินขึ้น ส่วนจีนนั้นส่งทหารเข้าบุก

เวียดนามในเดือนกุมภาพันธ์ 1979 เพราะเวียดนามไม่ยอมอยู่ใต้อิทธิพลจีน ซ้ำยังหันไปสนับสนุนศัตรูตัวฉกาจของจีนด้วย คือ สหภาพโซเวียต ซึ่งเป็นการขัดกับประเพณีที่เคยมีมาเมื่อเป็นเอกราชเวียดนามในอดีตก็ยอมรับความเหนือกว่าของจีน จีนนั้นแม้จะเป็นฝ่ายรุกทางการทูตในย่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะกับประเทศในกลุ่มอาเซียน แต่การแก้ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามคงเป็นไปโดยยาก แม้จะมีความพยายามที่จะเจรจากัน เราไม่ทราบว่ายังมีฝ่ายนิยมจีนแอบแฝงอยู่ในบรรดาผู้นำเวียดนามหรือเปล่า หลังจากที่ยุทธประธาณสถานินิบัญญัติเวียดนามขอกลับไปยังประเทศจีนในปี 1979 แต่การที่มีสหภาพโซเวียตเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้ปัจจัยทางประวัติศาสตร์เปลี่ยนไปเพราะจีนคงจะถือเวียดนามเป็นลูกไล่ตลอดไปไม่ได้และที่สำคัญคือ ผลสะท้อนจากการที่สหภาพโซเวียตเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังที่นายสีกวนยู ได้ให้สัมภาษณ์ที่กรุงลอนดอนว่า สนธิสัญญาระหว่างโซเวียตกับเวียดนามที่ลงนามเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 1978 นั้นเป็น “กระแสน้ำเชี่ยวจากไซบีเรียที่กำลังรุกรานเขตร้อนของเอเชียอาคเนย์อยู่” ⁴⁷

เชิงอรรถ

1. พระจักรพรรดิจีนทรงเป็นเจ้าชีวิตของโลก เพราะทรงได้อาณัติจากสวรรค์ ปรัชญาการเมืองของจีนพัฒนาต่อ ๆ กันมาบนพื้นฐานความเชื่อของลัทธิขงจื้อและเม้งจื้อ ขงจื้อเน้นถึงความสมดุลย์และตำแหน่งของปัจเจกชนในสังคม ความถูกต้องตามทำนองคลองธรรมของพระจักรพรรดิอยู่ที่ทรงสามารถปกครองพสกนิกรโดยขัตติยวัตร เม้งจื้อเน้นว่าอาณัติแห่งสวรรค์นั้นพสกนิกรเพิกถอนได้ ถ้าพระจักรพรรดิขาดขัตติยวัตร ในทำนองกลับบ้าน ถ้าภายในจักรวรรดิมีความไม่สงบเรียบร้อย เช่น มีกบฏหรือเกิดพิภพภัย แสดงว่าขาดความมีสมดุลย์ พระจักรพรรดิในฐานะเป็นศูนย์กลางของจักรวาลและไอรสแห่งสวรรค์ต้องทรงรับผิดชอบ คตินี้มีอิทธิพลต่อปรัชญาการปกครองของญี่ปุ่นและเวียดนามด้วย แต่ในญี่ปุ่นยังถือว่า การสืบสายโลหิตของพระจักรพรรดิเป็นสายเดียวคือ สายพระอาทิตย์ทำให้โค่นล้มราชวงศ์ไม่ได้ ส่วนในจีนและเวียดนามมีการเปลี่ยนราชวงศ์บ่อยๆ เพราะถือว่า ใครที่มีความสามารถและประชาชนยอมรับ อาจโค่นล้มจักรพรรดิแล้วได้อาณัติแห่งสวรรค์โดยไม่ต้องเป็นเชื้อสายของราชวงศ์ก่อน ดู J.K. Fairbank et al, *East Asia : Tradition and Transformation*, London, 1973 : 44-54.
- 2-3 หมายถึงการใช้มาตรการปราบปรามแคว้นแคว้นที่เป็นกบฏ
4. สุขสถานทั้งห้า คือ จักรวรรดิจีนซึ่งแบ่งเป็นภาคตะวันตก ตะวันออกเหนือใต้ และศูนย์กลาง คือ เมืองหลวง ที่เรียกว่า สุขสถาน เพราะอยู่ใต้การปกครองของจักรพรรดิผู้ทรงได้อาณัติแห่งสวรรค์
5. หมายถึง “ถ้าเราบูชาสิ่งพระจักรพรรดิพระองค์ก่อน ๆ” ลัทธิขงจื้อนั้นเน้นเรื่องบูชาบรรพบุรุษมากเป็นพิเศษ ถือว่าเป็นศุภมงคลสังเกตดูได้จากคนที่คนจีนเช่นไหว้บรรพบุรุษในตระกูลอยู่ทุกครอบครัว
6. Dai Viet Su Ky Toan Thu คือ “สมุดบันทึกประวัติศาสตร์อาณาจักรเวียดอันยิ่งใหญ่ฉบับสมบูรณ์” เขียนขึ้นโดย โอซิเหลียน ผู้ผ่านการสอบจอหงวน ในปี 1442 และเป็นราชบัณฑิตในกองประวัติศาสตร์ในราชสำนักของจักรพรรดิเลอตันห่งแห่งไคเวียดงานนิพนธ์ของโอซิเหลียนชิ้นนี้ใช้ลักษณะการเขียนแบบสุ่มักวง นักประวัติศาสตร์จีนผู้ยิ่งใหญ่ ผู้เขียนแปลข้อความที่คัดมาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษโดย K.W. Taylor, “The Rise of Dai Viet and the Establishment of Thong-Long”, *Exploeration*

- in *Early Southeast Asian History : The Origins of Southeast Asian Statecraft*, Michigan:Michigan Papers, No.II, 1976
- ผู้สนใจการเขียนประวัติศาสตร์ของเวียดนามโดยเฉพาะสมัยต้น ๆ ควรอ่าน J.K. Whitmore, "Note : The Vietnamese Confucian Seroler's Viet of His Country's Early History" in Kenneth R. Hall and J.K. Whitmore, (eds), *Exploration.....*: 193-204
- แต่ถ้าต้องการรายละเอียดเพิ่มเติมดูบทอื่นว่าด้วย "Vietnamese Historiography for the Chinese Colonial Period" in K.W. Tayler, *The Birth of Vietnam : Sino-Vietnamese Relations to the Tenth Century and the Origins of Vietnamese Nationhood*, Unpub.Ph.D. Thesis, University of Michigan, 1976.
7. นับตั้งแต่เวียดนามเป็นเอกราชจากจีนในปี 938 กษัตริย์เวียดนามได้ลอกเลียนพิธีกรรมการเมือง การปกครองแบบจีน และตั้งตนเป็นจักรพรรดิในการติดต่อกับรัฐเล็กๆข้างเคียงเวียดนามเอง ในการจะยกคนให้มีฐานะเสมอจักรพรรดิจีนให้มากที่สุด จักรพรรดิเวียดนามมักจะอ้างถึงราชสำนักของจักรพรรดิจีนที่ปกครองว่า เป็นราชสำนักฝ่ายเหนือและราชสำนักจักรพรรดิเวียดนามที่ฮานอย หรือว่า เป็นราชสำนักฝ่ายใต้การถือประเพณีอย่างนี้มีมาตลอดจนถึงสมัยจักรพรรดิมีन्हมาง (1820-18241) ซึ่งเป็นกษัตริย์เวียดนามที่นิยมในลัทธิประเพณีจีนอย่างมาก
 8. ดูรายละเอียดได้จาก Le Thanh Khoi, *Le Vietnam : Histoire et Civilisation*, Paris, 1955 หรือ Henri Maspero, "Le frontier de l'annam et du Combodge de 8^e au 14^e siècle", BEFEO, 18, 3 (1918) : 1-36
 9. W.B. Gallie, *Philosophy and Historical Understanding*, London, 1964 : 67 Gallie ตั้งข้อสมมติฐานว่า "เหตุบังเอิญ" หรือ เหตุการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหันโดยไม่ได้คาดฝัน เป็นสาเหตุที่ทำให้ความขัดแย้งที่แฝงอยู่ระเบิดออกมา ดู *Origins of Conflicts* : 96 et passim
 10. R.G. Collingwood, *The Idea of History*, London, Clarendon, 1946 : 10
 11. F.C.S. Sciller, *Logic for Use*, London ; 1929 : 51 quoted in G.J. Renier, *History : Its Purpose and Method*, London : Allen and Unwin, 1950 : 14
 12. ดูบทความเกี่ยวกับการเขียนประวัติศาสตร์จีนโดยนักประวัติศาสตร์ชั้นนำใน W.G.Beasley, *Historians of China and Japan*, London : Oxford University Press, 1961
 13. ไคโกเวียด เป็นชื่ออาณาจักรเวียดนามโบราณ บางทีเรียกว่า ไคเวียด คำว่า Dai คือ ได้ ในภาษาจีน และคำว่า "ไท" ในภาษาไทย ซึ่งแปลว่า ยิ่งใหญ่, ใหญ่ เวียด นั้น เป็นชื่อชนชาติ
 14. Troung Buu Lam, "Intervention Versus Tribute in Sino-Vietnamese Relations, 1788-1790", J.K. Fairbank, (ed.), *The Chinese World Order*, Harrard University Press, 1968 : 179
 15. อันหนัน เป็นชื่อที่เดิมจีนสมัยราชวงศ์ถังเรียกเวียดนามเหนือ ฝรั่งเศสเขียนไปตามสำนวนจีนฝ่ายใต้ ว่า อันนัม คำเดิมแปลว่า "ภาคใต้ที่ปราบสงบแล้ว" ในสมัยที่ฝรั่งเศสปกครองญวน ส่วนเหนือสุดของเวียดนามเรียกว่า "ตองกิง" ส่วนคำว่า "อันนัม" กลับเอามาใช้เรียกชื่อภาคกลางของเวียดนามซึ่งอยู่บริเวณกรุงเว้ และภาคใต้ของเวียดนามเรียกว่า "โคชินไชนา"
 16. ประวัติศาสตร์เวียดนามสมัยต้นสับสนเช่นเดียวกับประวัติศาสตร์ชนชาติไทย รัฐโถ่ลัทธิจะเป็นรัฐเดิมชื่อ วันหลั่ง หรือวันลั้ง หรือวันลง ซึ่งคงมีอายุมาตั้งแต่ราวปี 896-982 ก่อนคริสตกาล
 17. Taylor, *The Birth of Vietnam* : 42
 18. Henri Maspero, "Etudes d'Histoire d'Annam", BEFEO, 1918 : 9
 19. Taylor, op-cit., : 253
 20. ibid : 622
 21. ลีเต้าซิง (Li Tao-hsing) เป็นเชื้อพระวงศ์ แต่ทำความผิดร้ายแรงบางประการจึงถูกอับเปไปเป็นข้าหลวงใหญ่ในปี 835

22. เติ้งเจี๋ย (Ch'eng Ch'ien) เคยดำรงตำแหน่งสูงในฐานะผู้ช่วยและองครักษ์พระยุพราชจีน ถูกจับได้ว่าวางแผนโค่นล้มราชวงศ์จึงถูกปลดตำแหน่งให้ไปเป็นข้าหลวงใหญ่อันหนันในปี ๘43 ถัดจากสี่เต้าหู้
23. ในสมัยราชวงศ์ถัง อันหนันแบ่งการปกครองออกเป็น 5 แคว้นคือ ฟง (Frong) เซา (Giao) เซียง (Truong) อ้าย (Ai) และโฮอัน แคว้นฟงนั้นได้ชื่อว่าได้รับอิทธิพลจีนและมีชนชั้นผู้ค้ำที่นิยมจีน แคว้นเซา (จีนเรียกเจียว Chiao) เป็นศูนย์กลางการปกครอง แคว้นเซียงอยู่บริเวณพื้นที่หัว (Thanh Hoa) ในปัจจุบัน ส่วนแคว้นอ้ายอยู่บริเวณเมืองฮาติन्ह (Ha Tinh) แคว้นเซียงและอ้ายได้ชื่อว่าเป็นแหล่งเพาะนักการทหารที่มีความสามารถและเป็นนักชาตินิยมจัด
24. Taylor, "The Rise of Dai Viet....." : 156
25. C.p. Fitzgerald, *The Southern Expansion of the Chinese People*, London, 1972 : 80
26. การสอบจอหงวนมีบทบาทสำคัญอย่างไรที่ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองของเวียดนามเป็นแบบจีน ดู R.B. Smith, "The Cycle of Confucianization in Vietnam" in Buu Lam, (ed.), *Aspects of Vietnamese History*, UPH, 1973, โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Part III
27. Fitzgerald, op. cit. : 15
28. การอพยพของคนเวียดนามเข้าไปเขมนั้นมีทวีขึ้นเมื่อ ฝรั่งเศสเข้าไปปกครองโคชินไชน่า ดู Ky Phanra, "L'Immigration Vietnamienne au Cambodge à l'époque du protectorat Français (1863-1940)", *Les Cahiers de l'Asie du Sud-Est* No 2(2 Semestre 1977) : 45-56
29. Troung Buu Lam, op.cit.: 165-179
30. ดูรายละเอียดได้จาก D.G.E. Hall, *A History of South-East Asia* London, 1968 และ J.F.Cady, *The Roots of French Imperialism in Eastern Asia*; Ithaca, 1954
31. ความพยายามของเวียดนามที่จะเอาจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามกับฝรั่งเศสมีรายละเอียดเล่าไว้ใน Cady, op.cit และ Hall, op.cit : 656-665
32. R.B. Smith, "The Development of Opposition to French Rule in Southern Vietnam", *Past and Present*, 1972 : 74 - 129
33. ชีวประวัติของโฮจิมินห์หาอ่านได้ทั่วไป ในที่นี้ขอแนะนำ Robert F. Turner, *Vietnamese Communism : The Origins and Development*, Californis, 1975 และ Jean Laconture, *Ho Chi Minh*, Penguin Books, 1968.
34. ดู G Warner, "The United States and Vietnam", *International Affairs*, July 1972; *Pentagon Papers*, Vol. I : 51 ; และ R.E.m. Irving, *The First Indochina War*, London, 1975 : 7 - 122
35. Turner, op. cit. : 85 และ K.C. Chen, *Vietnam and China, 1938-1954*, Princeton, 1969
36. Turner, op.cit. : 91
37. ดู R.Scheer, "The Genesis of United States Support for Ngo Dinh Diem" M.E. Gettelman, (ed.) *Vietnam : History, Documents, Opinion on a Major World Crisis*, Penguin Books, 1966 : 246-264
38. E.G. Lansdale, *In the Midst of Wars*, New York, 1972 : chs 9-19
39. พวกหัวเหา เกาใต้ เป็นองค์การการเมืองกึ่งศาสนา กึ่งทหาร ดู B.B. Fall, "The Political - Religious Sects of Vietnam", *Pacific Affairs*, 28,3 (Sept. 1955) : 235-253
40. A.W. Mc Coy, et al ; *The Politics of Heroin in Southeast Asia*, New York, 1972:90-126
41. B.B. Fall, "Indochina Since Geneva", *Pacific Affairs*, 28, 1 (March 1955) : 9

42. ดูบทความของ C.A. Thayer, "Southern Vietnamese Revolutionary Organizations and the Vietnamese Workers' Party, 1954-74" J.J. Zasloff and M.Brown (eds). **Communism in Indochina, New Perspectives, Lexington, - 1975**
43. ดู W.E. Griffith, **The Sino-Soviet Rift**, Cambridge Mass : MIT 1964 บทความสั้น ๆ ที่เป็นการวิเคราะห์ทางด้านสังคมศาสตร์ที่ผู้เขียนเห็นว่าเป็นประโยชน์ คือ R.J.Mitchell, "The Sino-Soviet Conflict and the Marxist-Leninist Theory of Development", **Studies in Comparative Communism**, Vol(1/2), 1974 : 119-136
44. อ่านบทความของ Harold C. Hinton, "The Soviet Campaign For Collective Security in Asia" **Pacific Affairs**, 7, 2 (Jan. 1976) William Walch, "Containment : American and Soviet Versions", **Studies in Comparative Communism**, VI, 3 (1973)
45. Summary of World Broadcast (BBC), 1/11/78
46. SWB (BBC), 10/11/78
47. New China's News Agency, 9/11/78

อภิธานศัพท์

จาก

คุณวิโรจน์ อมตกุลชัย